

PASAULES VĀRTOS



Lilija Blūma

Pasaules vērtos

Lasāmgrāmata

3. klasei

Lailas Rāvas ilustrācijas

Amerikas Latviešu Apvienība

1 9 9 3

I z e j o t

„Māmiņ, teic, kad skolā eju,
Vai tur mani kāds ar' gaidīs ?
Vai man rādīs liksmu seju ?
Mīļi glāstīs, laipni smaidīs ?”

„Visur saules māmuliņa
Siltus starus zemē raida;
Skolas logos, dēliņ, viņa
Siltāk silda, gaišāk smaida.”

Ludis Bērziņš

Dieviņš man palīdzēja

Rītiņā celdamās,
Pirmo Dievu pieminēju:
Dieviņš man palīdzēja
Šai visā dieniņā.

Aust gaismiņa, lec saulīte,
Tas pirmais gaišumiņš;
Labrītiņ ! Dievs palīdz !
Tā pirmā valodiņa.

Ļauni ļaudis, ļauna diena
Stūma mani lejiņā;
Dieviņš ņēma pie rociņas,
Veda mani kalniņā.

Tautasdziesmas

Tauriņš un sienāzis

Senos laikos Dieviņš radīja pasauli. Tad viņš radīja visādus augus. Beidzot palaida pasaulē arī dzīvniekus un kukaiņus.

Nu viss bija gatavs. Dieviņš lika visiem sasēties taisnās rindās kā skolā un iegaumēt! kā sauc katru stādu un koku.

„Šī puķe ir astere, šī roze, šī pīpene,” Dieviņš stāstīja un rādīja.

Skolēni vērīgi klausījās un centās visu iegaumēt. Vienīgi sienāzis un tauriņš klausījās tikai ar vienu ausi. Tauriņš grozīja lielās acis un priecājās par savu spārnu raibumu. Sienāzis cilāja gaŗās kājas un šķielēja uz brūnajām skudrām.

Nu Dieviņš sāka atprasīt. Izrādījās, ka zilonis visu vislabāk iegaumējis. Arī bite un skudra bija čakli skolēni. Tikai tauriņš un sienāzis nezināja nekā.

Ko nu darīt? Dieviņš stāstīja visu vēlreiz: „Šis koks ir ozols, tas bērzs...” - Šoreiz veicās drusku labāk, un Dieviņš visus palaida pasaulē.

Taču nepagāja ne nedēļa, kad tauriņš ar sienāzi bija atpakaļ. „Neko vairs nezinām! Esam visu aizmirsuši!”



Dieviņš nopūtās un stāstīja vēl trešo reizi: „Šis ķirbis, tie zirņi, te sīpoli.”
Tad viņš sacīja: „Jums abiem grūtas galvas. Cita padoma es nezinu, jums visi vārdi ik dienas jāatkārto !”

Tā nu arī vēl šodien tauriņš laižas no viena zieda uz otru un skaita: „Astere, roze...” - Bet sienāzis lēkā pa pļavas malu un skatās: „Pīpene, ozols, bērzs...” - Lec un skatās. Lec un skatās...

Kādiem augiem tu zini vārdus ?

Lilija Blūma

1. iegaumēt - ievērot, iemācīties
2. vērīgi - uzmanīgi
3. šķielēt - sāniski skatīties

Vasara un rudens

Vasariņa , ziedu māte ,
Visa laba devējiņa:
Pār kalniem pavadām ,
Visi mīļi pieminam.

Rudentiņš, bagāts vīrs,
Daudz tu mums dāvināji:
Pilnas klētis labībiņas,
Pilnus makus sudrabiņa.

Tautasdziesmas

Dārza karalis

Labā melnzemē bija sakņu dārzs. Kāposti cēla prāvas, cietas galvas. Tomātu vaigi kļuva arvien sārtāki; smaidīgāki.

Sīpoli stāvēja kā kaņavīri parādē- gažās rindās ar paceltām galvām. Zirņu pākstis un gurķi auga nevis dienām vai nedēļām, bet stundām.

Pašā pavasaļa sākumā par dārza karali atkal visi vienprātīgi ievēlēja kartupeli, jo tas tika cienīts ne vien dārzā, bet arī augsti godāts cilvēku mājokļos.

Miers valdīja visapkārt. Ikviens domāja, ka viņa mītne ir pasaules laimīgākajā stūrītī. Visu pavasari un lielo pusi vasaras tā likās.

Bet tad naktī dārzu apciemoja zaķis - liels rīma' un pārdrošnieks. Viņš izbradāja dārzu krustām šķērsām un aizgāja tikai tad, kad nekas vairs negaršoja.

Dārza iemītnieku pārsteigums bija milzīgs. Cietušie un nobiedētie atjēdzās tikai rīta gaismā, jo tad īsti varēja redzēt zaķa nedarbus: kāpostu galvas apgrauztas, sīpoli izbradāti, tomāti notriekti zemē.

Visstiprāk bija cietuši kāposti, bet tie nevaimanāja. Klusi ritēja lielas kāpostu asaras.



Gurķi izturējās pavisam citādi . Kaut gan zaķi tie bija redzējuši tikai no tālienes , tomēr cēla vislielāko brēku:

„Nu vairs nav izturams ! Ko mums līdz karalis, ja viņš nedara nekā ! Protams, viņam nav lielu bēdu. Ja arī lakstus drusku palauza, pats guļ saldu miegu drošā zemes patvertnē !” lielākais gurķis pārkliedza daudzus runātājus.

Netrūka tiem piebalsotāju. Tomāti un sīpoli tik dūres vien rādīja. Zirņi vienā balsī prasīja tūlīt vēlēt citu karali:

„Jaunu, gudru karali mums vajag ! Nevis goda pēc , bet tādu, kas grib un prot aizstāvēt dārza mieru un novērst postu !”

★ ★ ★

- | | |
|---|-----------------------------|
| 1. prāvs - liels | 3. mājoklis - mītne, māja |
| 2. sārts - iesarkans | 4. liels rīma - liels ēdējs |
| 5. laksti -kartupeļu daļa, kas aug virs zemes | |

Mīklas

- 1. Sarkans vīriņš, zaļa bārdiņa.*
- 2. Ielāps uz ielāpa, ne adatas dūriena.*
- 3. Zoss zem zemes olas dēj.*
- 4. Daudzus esmu raudinājis,
bet nevienu apbēdinājis.*
- 5. Melns vīrs ar zaļiem matiem.*
- 6. Rindā radušies, rindā auguši,
atver durvis -
pusē paliek pie vienas stenderes,
pusē pie otras.*

Rutki un bietes mēģināja aizstāvēt veco , labo kartupeli :

„Katram vajadzētu saprast , ka zaķis nevar aizdzīt ne kartupelis , ne tomāts , ne gurķis , ne sīpols . Zaķis ir pārāk liels, pārāk spēcīgs ienaidnieks .” rutks pūlējās nomierināt satrauktos bēdu brāļus .

Šis labais nodoms neizdevās , jo nezāļu kaudzes galā bija uzrāpies lielais dzeltenais ķirbis .

„Ko rutks saprot no valdīšanas lietām ,” viņš nicīgi smējās. „Nav vērts klausīties ! Skaidrs , ka mušs jāizrauga jauns karalis ! Un nav arī tālu jāmeklē... Es esmu īstais ! Lūdzu ! Dzimis karalis...” tas cienīgi paklanījās .

Gurķi neslēpa savu prieku.

„Palūk , kas par galvu ! Liela , smaga ! Un drosmīga ! Tur iekšā gudrības. Lieliska galva ! Vēlēsim ķirbi !” lielais gurķis centās pierunāt plašo dārza saimi. Kaut kur gan rūca dažī neapmierinātie , bet dārzu pāršalca spēcīgi saucieni:

„Ko tur daudz gudrot !”

„Ķirbis ir mūsu jaunais karalis !”

„Gudrākais , varenākais karalis !”

„Tā ir !”

„Tā būs !”

„Tā jāpaliek !”

Ko tur vairs varēja grozīt ? - Nekā !

Ķirbis jau sēdēja pašā kaudzes galā . Viņš klanījās pa labi , klanījās pa kreisi un uzmanīgi vēroja , vai visi to godam sveicina .

Vakara krēslā¹ dārzam no vienas puses tuvojās zaķis , no otras - dārznieks . Dārza vidū abi satikās . Atskanēja šāvieni. Zaķis apvēlās un vairs nepiecēlās .

Reizē krita arī jaunais dārza karalis , jo dārznieka papēdis netīšām piesitās karaļa lielajai galvai. Ķirbis sāka ripot no kaudzes lejā un ievēlās rutku dobē. Lielā galva bija pāršķēlusies divās daļās.

Rutks īgni² apskatīja saplusušo ķirbi un tad ar īstu rutka sīvumu³ uzsauca gurķiem:

„Te nu ir jūsu slavētais karalis ! Galva gan liela, bet ko tas palīdz - tukša !”

Jānis Širmanis - "Vakara viesi"

1. krēsla - pustumsa

2. īgns - sapīcis, dusmīgs

3. sīvums - kodīgums

Viesībās

Vasaras vakarā
Palaisti ganībās,
Zaķi pie kāpostiem
Ierodas viesībās.

Austiņas, lipiņas
Cilājas vien,
Kad tie ap kāpostiem
Plosās un skrien.

Kāpostu sieviņa
Piecpadsmi lindrakos!
Murmina: - Ilgi jau
Ciemiņi netrakos. -

Austiņas, lipiņas
Plivinās vien,
Duksītis kāpostiem
Palīgā skrien.

Elvira Leja

Mīklas

7. *Vīrs stāv, mati šņāc.*
8. *Ziemu dzīvo plīks, vasarā svārkus šuj.*
9. *Ziemā un vasarā zaļi svārki mugurā.*

Sakāmvārdi

*Tukša muca tālu skan.
Lielība naudu nemaksā.*

1. lindraki - svārki

Kā kokiem izgāja

Visu cauru vasaru kokiem vajadzēja apmierināties tikai ar vienu pašu uzvalku. Beidzot tas bija tiem galīgi apnicis.

„Mīlā vasara,” koki lūdzās, dod mums skaistākus uzvalkus!”

„Man nav skaistāku,” vasara teica.

Tad koki griezās pie rudens: „Mīlais ruden, dod mums raibus svētku uzvalkus!”

„Labi,” rudens atteica, „došu!”

Un rudens ķērās pie darba.

Viens divi- jaunie uzvalki bija gatavi. Tie bija ļoti grezni: sarkani, dzelteni, brūni, rūsgani. Kad saule tos apspīdēja, tie izskatījās tā, it kā būtu samta, zīda un zelta.

Viss mežs nu laistījās, un kokiem bija liels prieks.

Bet atskrēja vējš un sāka kokus purināt. Jaunie uzvalki neizturēja un drīz vien gulēja driskās zālē un dubļos.



Nabaga kokiem nu bija auksti.

„Mīlā vasara,” viņi nu sauca, „dod mums tos pašus vecos uzvalkus !”

Bet vasara vairs nedzirdēja: viņa bija aizgājusi putniem līdz uz siltajām zemēm. Arī rudens vairs nebija tuvumā. Zemē valdīja barga ziema, bet tai nebija drēbju, ko kokiem dot.

Koki nu stāvēja kaili un ziemas salā trīcēja un drebēja. Tikai sarma šad tad pagādāja tiem baltus uzvalkus. Bet tie nesildīja, un pirmais vējiņš tos nokratīja no koku zariem.

Nabaga koki ! Tā nu tiem jāsalst kailiem līdz pavasarim. Tas atnesīs atkal zaļos uzvalkus. Tikai - kas zina, vai kokiem neuznāks atkal kāre'iegūt skaistos rudens svārkus.

Tautas teika.

1. grezns - krāšņs

3. barga ziema - auksta ziema

2. rūsgans - sarkanbrūns, ruds

4. kails - plīks

5. kāre - liela vēlēšanās pēc kaut kā

Meitenīte rudenī

Ak, rudens dienas tik skaidras un skaistas !
Zilst debess, un saule tā līgo un laistās !
Un lapas tik zaļas un dzeltenas,
Un brūnas, un rudas, un sarkanas !

Es pati sev brīnišķu vainagu pišu,
Deviņu krāsu lapiņas šķīšu:
Trīs zaļas, trīs sārtas, trīs dzeltenas,
Ar saulītes vizuļiem rotātas.

Un meitenīte - spurkš ! - ārā pa durvīm
Pretī rudenim, krāsotājburvim.

Jānis Rainis

1. šķīšu - plūkšu

Dabas pētnieki

Kādu rītu skolēni priecīgi satraukti.

Nebūs stundu ! Nebūs mācību ! Trešā klase dosies ekskursijā !

„Mēs brauksim uz parku! Mēs pētīsim dabu rudenī!” cits caur citu stāsta bērni.

„Kā tad jūs to pētīšanu darīsiet ?” pasmaida sirmais pārzinis Zariņa kungs.

„Nu tā - iesim un pētīsim ! Lasīsim krāsainas lapas, ” skaidro skolēni.

Pa to laiku pienākusi arī klases audzinātāja Celma kundze.

„Mēs savāksim dažādu koku lapas, izžāvēsim tās un ielīmēsim burtnīcās. Blakus pierakstīsim koku nosaukumus, ” viņa stāsta.

Pa diviem rindā bērni dodas uz apakšzemes vilciena pietātni. Vilciens tos aizrauj gažām vairākām pieturām. Kad bērni pēc pazemes brauciena iznāk atkal virszemē, diena liekas vēl spožāka, vēl jaukāka.

Un tepat jau ir parks ! Kā tas saulē laistās visās rudens krāsās !

Dobēs zied rudens puķes: dālijas un asteres. Netālu ir rotaļu laukums ar šūpolēm, slīddēli, kāpelētavu. Bet šodien nav laika tur kavēties. Šodien bērnus gaida darbs !

„Vērojiet uzmanīgi ! Dažiem kokiem jūs atradīsiet arī sēklas, ” norāda audzinātāja.

Bērni izklīst pa zālājiem; kokus un lapas pētīdami. Viskošākās lapas ir kļavai - gan medus dzeltenumā, gan sarkanas un zaļas. Vītola lapas ir gažas un šauras. Liepai lielas un apaļas kā sirdis. Ozolam robotas, bet kastaņai kā pirkstaiņa plauksta.

Bērzu var pazīt jau pa lielu gabalu pēc baltā stumbra. Vēl bērni atrod apsi, pīlādzi, priedi un eglī.

No sēklām atrod cietās, gludās ozola zīles un brūnos, spīdīgos kastaņus.

Pēc gadiem no zilēm un kastaņiem izaugs jauni, lieli koki. Vai tas nav dabas brīnums ?



1. ekskursija - izbraukums, apskate

2. izžāvēt - izkaltēt

3. pietātnē - stacija

4. zālājs - mauriņš

Bērni apsēžas atpūsties kuplu egļu aizvējā. Te - paks ! - kaut kas nokrīt zālē viņiem blakus.

Egles ciekurs ! Kas to svieda ?

Brūns, lokans zvēriņš lēkā egles zaros, šūpo kuplo asti un sauc: „Čak, čak, čak !”

Tā jau vāvere ! Lūk, tālāk vēl viena ! Tā groza ķepiņās ciekuru un ar asajiem zobīņiem meklē sikās, garšīgās egļu sēklas. Kad ciekurs tukšs, vāvere to nomet zemē - paks !

Dažas sēkliņas nobirst arī zemē. Varbūt tur uzdīgs jaunas eglītes.

Atpakaļ nākot, bērni ierauga dīvainu vīru. Sev priekšā viņš nolīcis tādas kā koka kājas, rokā viņam ota.



„Tas ir gleznotājs Saknes kungs,” stāsta Celma kundze. „Koka kājas sauc par molbertu. Uz tā ir piestiprināts audekls, uz kuŗa gleznotājs glezno. Palūgsim atļauju paskatīties !”

Saknes kungam nav nekas pretī, ka bērni novēro'viņu darbā. Kreisajā rokā viņam apaļš dēlītis. Tā ir krāsu paleta. Uz tās viņš no krāsu tubiņām uzspiež dažādas krāsas. Tad ņem tās ar otu un liek uz audekla. Bērni pārsteigti vēro, kā tur parādās parka koki - dzeltenās kļavas, zaļās egles un pīlādzis ar sarkanajām ogām.

Pēkšņi gleznotājs palūkojas uz bērniem. Viņš palūdz Aiju un Dagniju nostāties zem dzeltenās kļavas. Pāris veiklu triepienu' ar otu, un gleznas vidū parādās divas meitenes. Viena ir zilā, otra sarkanā mētelī ar rudens lapu pušķiem rokās.

„Atnāciet ziemā uz manu gleznu izstādi ! Tur jūs redzēsiet arī šo gleznu,” šķiņoties viņus visus ielūdz gleznotājs.

Kad savāktās lapas ielipinātas burtnīcās, bērni ar lieliem burtiem pieraksta klāt koku nosaukumus: apse, liepa, kastaņa, kļava, ozols, vītols, pīlādzis, bērzs.

„Mēs arī varēsim rīkot izstādi!” priecājas Vilis, nobeigtos darbus apskatot.

Lilija Blūma

1. sīks - mazs

3. vērot - uzmanīgi skatīties

2. dīvains - savāds, jocīgs

4. triept - zīest, krāsot

Vāverīte, kuplastīte

Nevienam tāda dzīve
Kā tai meža vāverei:
Ir tai sēnes, ir tai rieksti,
Ir tai brūns kažociņš.

Tautasdziesma.

Lauku pele un māju pele

Kādā siltā dienā māju pele izlien no grīdas apakšas un aiztek uz Sildruvu pie savas radnieces lauku peles.

„Nu labdien! Vai pazīsti vēl savu radnieci?”

„Labdien, labdien! Kā tad nu nepazīšu? Ak tavus priekus, ka pie manis atnāci! Bet vai ceļu labi zināji, vai neapmaldījies?”

„Kur nu maldīsies! Bet saki, māsiņ, kas tā tur par spurainu kaudzi?”

„Tie jau sadīguši graudi, mana vienīgā maizīte,” lauku pele bēdīgi atbild.

„Ak Dievs, tāda maize!” māju pele lepni brīnās. Man pie tādas maizes būtu jānomirst badā. Māsiņ, cik man pavisam citāda pārtika: no rīta gaļa, pusdienā tauki, vakariņās krējums. Un to visu es, tikko no alas iznākusi, atrodu virtuvē. Mana dzīve ir zelta pret tavu. Nāc tādēļ uz manām mājām, dzīvosim kopā!”

„Labi, iešu!”



Naktī abas māsas, radnieces, izlien no pagrīdes un jautā circenim:

„Circenīt, vai kaķis mājā?”

„Nē, aizbrauca ar peļu ādām uz Rīgu!” circenis atbild.

„Nu, tad ir laiks!” māju pele priecājas. „Paliec tu, māsiņ, tepat pie cauruma. Es nesīšu tev klāt, un tu nesīsi alā.”

Bet līdzko māju pele parikšo soļus divus, te kaķis - brāc! - virsū. Par laimi tām šoreiz vēl izdevās iesprukt alā. Citādi zelta dzīve būtu pagalam.

„Nu nekas!” māju pele mierina radnieci. „Kad nu te neizdevās, neizdevās. Iesim uz klēti² spēķi ēst!”

Noiet uz klēti, bet te atkal klizma! Saimnieks atveç durvis, un viņa šunelis radniecēm virsū kā sadedzis!

To redzēdama, lauku pele tūlīt griežas uz savām mājā, sacīdama:

„Man labāk sadīgušie graudi drošībā nekā tavi gardumi mūžīgās bailēs. Es savus graudus pati sakrāju, bet tu gribi no cita labuma vien pārtikt. Ardievu!”

Tautas pasaka

1. circenis - kukainis, kas mīl dzīvot veclaicīgās virtuvēs, pavarda tuvumā
2. klēts - ēka, kur senos laikos glabāja labības graudus, drānaš un citas mantas
3. klizma - nelaime, negadījums, kļūme
4. virsū kā sadedzis - kā negudrs

Pele brauc, rati čīkst

Kaķīt's, peļu ķērājiņš,
Brauc uz Rīgu sievu ņemt;
Nu ir vaļa pelītēm
Astes griezt gredzenā.

Pele brauc, rati čīkst,
Ar to miega vezumiņu;
Brauc, pelīte, mūsmājā,
Mums ir daudz mazu bērnu.

Tautasdziesmas

Klausi, ko māte saka !

Reiz āzis, auns, zostēviņš, gailis un kaķis iet kopā pastaigāties. Mežā tiem uznāk nakts. Nu visi kopā nospriež celt būdiņu, kur nakti pārgulēt.

Āzis gāž ar ragiem baļķus. Auns ar savu pieri nošķibī zarus. Kaķis sakasa ar nagiem sūnas, ar ko aizbāzt baļķu šķirbas. Gailis upmalā lauž meldrus'juntam, un zostēviņš ar saviem platajiem spārniem veic jumīka'darbu. Tā būdiņa- viens, divi - gatava.

Pec vakariņām visi iet gulēt.



Ap pusnakti vilku māte ved savus divus dēļenus mācīt amatā. Nu, vilka amats katram zināms.

Nejauši visi trīs pienāk pie jaunceltās būdiņas.

„Māmiņ, iesim iekšā,” vilcēni lūdzas, redzēsīm, kas būdiņā mājō.”

„Tā, bērniņi, nevar skriet, ja negribam tikt briesmās,” vilku māte saka un aizsteidzas gar būdiņu līdz pakalniņam, noliekas uz kreiso ausi un aizmieg.

Viens no vilcēniem pa to laiku aiziet uz būdiņu un ieiet iekšā.

Gulētāji uztrūkstas un, saoduši vilka smaku, tūlīt visi metas tam virsū.

Āzis, laipns vīrs būdams, apsveic ienācēju ar saviem ragiem tik mīļi, ka visi logi nobrikš. Auns ar pieri glauda tam sānus.

Zostēviņš izdauza kažoku. Kaķis šķauda vien un paijā ar nagiem seju, bet gailis, nevarēdams naktī redzēt, sauc:

„Kur ir, kur ir? Dod man ar!”

Rītā vilku māte prasa dēlēnam:

„Kāpēc tev spalvas izplūkātas? Kur tev tādi zilumi gadījušies?”

„Jā, māmiņ, kamēr tu gulēji, gāju raudzīt, kas būdiņā labs atrodams. Tikko durvis atvēru, kāds mani tūlīt piespieda pie sienas ar dzelzs dakšām. Otrs sita ar nūju pa ribām. Trešais knāba un pēra ar divām pletnēm. Ceturtais spļāva acīs un cirta plīkus, bet piektais sauca, kur es esot, lai dodot šim arī. Laime vēl, ka no piektā tiku vaļā.”

„Nekas, dēliņ, kāpēc gāji naktī svešā mājā. Vai neteicu, lai neej?”

Tautas pasaka

1. sūnas - aug kā mīksts paklājs mitrās vietās
2. meldri - gaži augi, kas aug purvainās vietās
3. jumīķis - jumta taisītājs
4. uztrūkstas - uzmostas

Kāpēc plekstei šķība mute

Senos laikos zivju valstī nebija nekādas kārtības. Katra zivs darīja, ko gribēja, un peldēja, kur tai patika. Viena steidzās pa labi, otra pa kreisi, bet trešā izslidēja pa starpu tādām, kas taisni pašlaik runājās. Lielās zivis grūstīja mazās, mazās atkal nedeva mieru gliemežīšiem. Zivis pašas, protams, ar tādu būšanu bija stipri nemierā. Tās sāka runāt, ka viņu valstī vajagot kāda, kas tur radītu kārtību.

Runāja, runāja, kamēr beidzot visas zivis sanāca kopā un nolēma ievēlēt zivju karalieni. Norunāja, ka karaliene būs tā zivs, kas pratis visātrāk peldēt.

Plekste tad iesaucās: „Man vēl jāaiztek! mājā. Es gribu uz sacikstēm apsiet jaunu priekšautu!”- un aizpeldēja.



Pa to laiku citas zivis sastājās rindā, un līdaka deva zīmī sākt. Pati tā aizsāvās kā bulta. Tai sekoja siļķe, tad asaris, lasis, karpa un visas citas zivis.

Kad plekste atkal atnāca, lepni grozīdamās savā jaunajā priekšautā, sacikstes jau bija beigušās.

„Siļķe uzvarēja! Urrā! Siļķe uzvarēja!” tālumā skanēja saucieni.

Atpeldēja asaris un sacīja: „Siļķe ieguva karalienes kroni.”

Bet plekste aiz skaudības savilka šķību' muti un nicīgi'jautāja: „Vai tad siļķe arī ir zivs?”

Tajā brīdī par godu jaunajai karalienei pār jūru nodārdēja pērkons, un plekstei mute palika saviebta.

Un no tā laika, ticiet vai ne, plekstei mute jārēsā šķībi, tieši tā, kā toreiz savilkta. Diezin ko tai vajadzētu darīt, lai mute atkal kļūtu taisna?

Tautas pasaka

1. jāaiztek - jāaizskrien

2. šķībs - greizs

3. nicīgi - nievājoši

Ai zaļā līdaciņa.

Ai zaļā līdaciņa,
Nāc ar mani rotāties;
Tu dziļā jūriņā,
Es ozola laiviņā.

Kas kait man nedzīvot
Lielas jūras maliņā:
Cik jūriņa vilņus meta,
Tik izmeta sidrabiņu.

Bērni tēvu nepazīna,
No jūriņas pārnākam:
Siļķu zvīņu kažociņš,
Jūras putu cepurīte.

Tautasdziesmas

Kastanītis rudenī

Vējiņš koka galotnē,
Kastanītis pazarē.
- Pūt, vējiņ, nebaidies,
Diezgan esmu šūpojies.

Saule mani glāstījusi,
Augām dienām stāstījusi:
Kad būs zelta rudens klāt,
Vajadzēs uz kājām stāt.

Zemes māte lejā smaida -
Savās rokās mani gaida,
Dos man vietu dīgt un plaukt,
Lielam, kuplam kokam augt.

Herberts Dorbe

Vecāku padoms

Lēni, lēni bērziņš auga,
Lēni lapas darināja;
Lēni augu pie māmiņas
Gudru ņēmu padomiņu.

Sēžu tēva krēsliņā,
Lieku tēva cepurīti;
Liela tēva cepurīte,
Trūkst man tēva padomiņa.

Ņemiet jauni padomiņu
No veciem ļautiņiem;
Vecajiem ļautiņiem
Dieviņš devis padomiņu.

Tautasdziesmas

Mīklas

10. *Maļ dienu, maļ nakti,
Ne miltu, ne putrainu.*
11. *Kas taisa gultu, riņķī griezdamies ?*
12. *Rudenī bagāta, pavasarī nabaga.*

Halovīns un ķekatas

Amerikas Savienotajās Valstīs un Kanadā bērni halovina vakarā dažādi pārgērbjas un staigā no mājas uz māju.

Vācijā to dara fašinga laikā. Latvijā ķekātās jeb budēļos gāja Mārtiņos (10. novembrī), Ziemsvēikos, kā arī citos laikos ziemā.

Ķekātās gāja neviens bērni, bet arī lielle cilvēki. Tos sauca par ķekatniekiem jeb budēļiem. Budēļi sagāja istabā, dejoja un jokojās ar mājas ļaudīm. Skanēja jautras valodas un smieklī. Tad mājas saimniece pacienāja budēļus, un tie gāja tālāk uz citām mājām.

Budēļi bija mīļi gaidīti, jo ļaudis ticēja, ka tie atnākot atnes svētību visam nākošajam gadam.



Ҷекатас



Kad jau nolaižas krēsla, kāds piepeši atrauj durvis:

„Ķekatas nāk !”

Tuvojas kaut kas noslēpumains.

Vai nebūtu gudrāk kur nobēgt? Bet, ai, kā gribētos ķekatas redzēt ! Un kur tu vairs izbēgsi, kad jau klāt. Klau, kā nāk !

Ķekatas nāk no visām debess pusēm. Dārd jumti, dreb sienas, gar logiem švīkst rīkstes, drausmīgas balsis šaudās un klaigā. Dimd smagi soļi.

Atsprāgst durvis. Priekšnama tumsa pildās dažādiem tēliem. Virmo, kustas, sačukstas, sprauslā. Tad uzreiz, virpodami kā negaisi, gāžas iekšā sievas un vīri nejēdzīgām sejām, atņirgtām mutēm un dobjām acīm. Klīdz un dzied pārvērstām balsīm:

„ Mēs nākam, mēs nākam, no tālām zemēm nākām!”

„Kur ir jūsu tālās zemes ?” klausina mājinieki.

„ Aiz trejdeviņiem kalniem, aiz trejdeviņiem mežiem, aiz trejdeviņām jūrām !”

„Kādas ir jūsu jūras ?”

„Dziļas kā baļļas un sāļas kā sāļjums!”

„Kādi jūsu meži ?”

„Biezi un lieli kā susekļi!”

„Kādi jūsu kalni ?”

„Augsti kā gaiļa lakta !”

Tā mājinieki tik jautā un jautā, jo grib zināt, kā izskatās Ķekatu zemē, ko tur ēd, ko tur dzer, kādus darbus tur strādā.

Ķekatas atbild, ka viņu zemē ēdot siseņu spārnus, strobjot gaisa putru un tik esot darba, kā sist vēju.

Tikmēr lielais saimes galds pielikts visādu Dieva dāvanu. Tur plāceņu kaudzes un siltas desas. Vecāmāte aicina ciema bērnus ņemt visu par labu.

Nokrīt liekie lēveži un liekās sejas. Un nu redz: ķekatas ir tepat visi labie un pazīstamie kaimiņu ļaudis.

Anna Brigadere
“Dievs, daba, darbs.”

1. rikstes - nolauzti vai nogriezti žagari
2. dobjām acīm- tukšiem caurumiem acu vietā
3. klaušina - jautā, taujā
4. balla - liels koka trauks
5. sālijums - stipri sāļš šķidrums, piemēram, siļķu sālijums
6. suseklis - bieza suka galvas sukāšanai
7. lakta - tievs, apaļš koks, kur pa nakti uzlec vistas un gaiļi
8. siseņi - kukaiņi, kas noēd labības laukus un citus augus
9. plācenis - pašcepta svētku maize
10. lēveči - vecas, skrandainas drēbes

Ķekatu dziesmas

Labvakar, nama māte,
 Vai gaidīji budēlišus ?
 Ja gaidīji budēlišus,
 Atver durvis līdz galam !

Ķekatiņu maza sieva
 Pazūd sniega kupenā;
 Ņem sidraba grābeklīti,
 Meklē mazu ķekatiņu.

Lec, ķekata, kur lēkdams,
 Lec kāpostu dārziņā:
 Nomin visas sīkas zāles,
 Lai aug balti kāpostiņi.

Tautasdziesmas

Mārtiņi

Apses kunga kristītais vārds ir Mārtiņš. Šogad viņa vārda dienā desmitajā novembrī māmiņa grib viesus pārsteigt ar īsti latvisku Mārtiņu galdu.

Ko tad liek tādā Mārtiņu galdā? Ceptu gaili, putraimu desas un visu, ko devis lauks, dārzs un mežs.

Ilze un Vilis brauc līdz uz latviešu veikalu. Tur viņi satiek tēvoci Kārlī un krustmāti Martu. Labdien, labdien! Kā klājas? Atnāciet rītvakar!

Mājā bērni čakli palīdz virtuvē. Ilze vāra dzērvēnes. Vilis sagriež bietes. Māmiņa sutina kāpostus un cep raušus.

Vēl būs zirnīši, burkāni un kartupeļi ar visu mizu, bet saldā ēdienā krāsni cepti āboli ar medu un riekstiem.

„Vai klāsīm izšūto galdautu ar latviskajiem rakstiem?” apprasās Ilze.

„Nē, meit! Mārtiņi, tāpat kā Jāņi, ir sevišķa diena, kad jāievēro senas paražas. Senie latvieši Mārtiņu dienu uzskatīja par robežu starp rudenī un ziemu. Viņi ticēja, ka Mārtiņš atjāj zirgā un atved līdz sniegu. Tāpēc arī galdautam jābūt sniega baltumā, uz galda jāliek baltas sveces un ziedi.”

Vakarā pirmie atnāk tēvocis Kārlis un krustmāte Marta. Kamēr Apses kungs saņem citus mārtiņbērnus, tēvocis pasauc sānis Ilzi un Vili.

Es jau redzēju, ka jūsu māmiņa pirka putraimu desas, viņš šķelmīgi piemiedz aci.” Tāpēc atvedu jums budēļu maskas. Kas tie par Mārtiņiem bez ķekātām!”

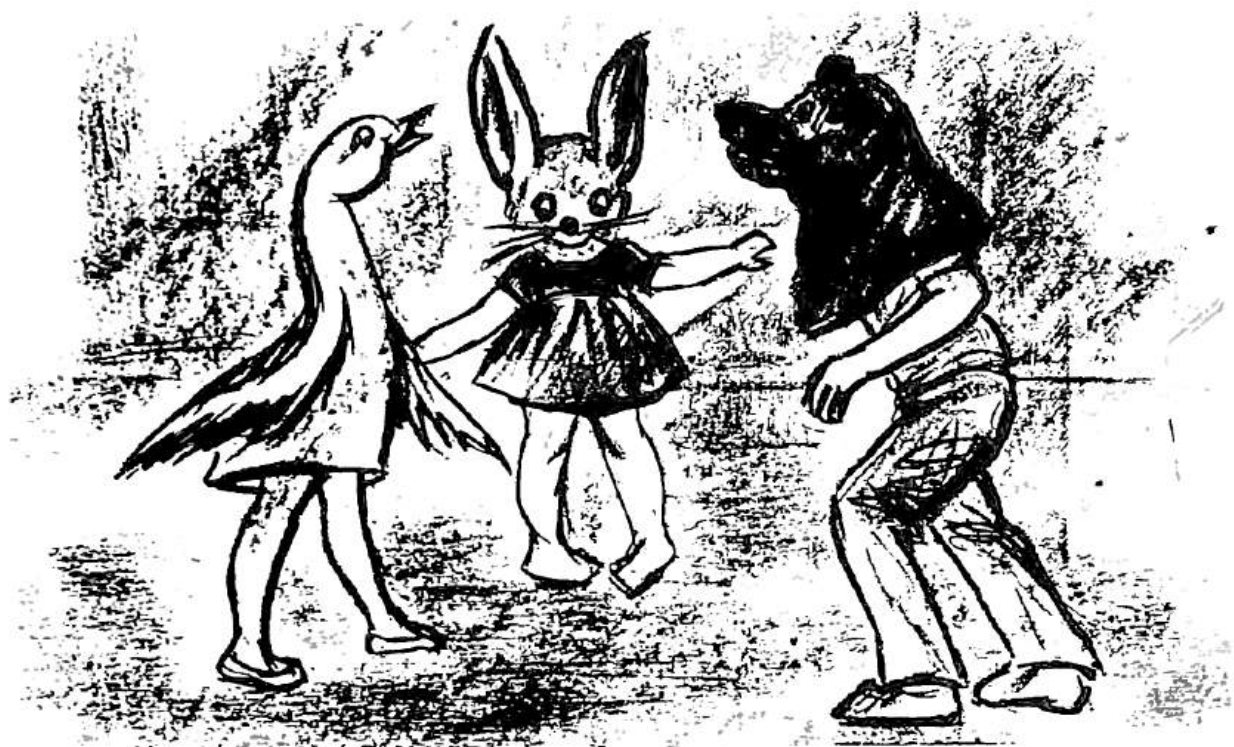
Nu tik būs joki! Viens, divi- Ilze pārvēršas par zosi, Vilis par lāci, bet mazā māsīca Austrā par zaķi.

Tā nu pārsteigums iznāk visiem: viesiem! par latvisko cienasta² galdu, māmiņai un tētim par ķekātām!

Pēc vakariņām visi iet rotaļās un dejo ķekatu deju:

Danco, lāci, danco, lāci, saiminiece samaksās:

Šķiņķi gaļas, klaipu maizes, sauju sīkas naudas.



Kas tur rībina
Aiz nama durvīm ?
Kekatas rībina,
Grib nākt iekšā;
Grib nākt iekšā,
Grib pad ancot !

Lūdzama, māmiņa,
Laid bērņus iekšā:
Kekatu bērņiem
Kājiņas salst.

Tautasdziesmas

„Paldies! Paldies par visu!” Atvadoties tencina'ciemīņi. „Tas bija īsts Mārtiņ-
ņu vakars!”

Mājinieki pavada viņus līdz durvīm. Ārā ir tumšs un dzestrs, un sīkas, retas
sniega pārslīņas lido gaisā.

„Sniedziņš ! Mārtiņš mums atnesis sniegu !” priecājas bērni.

Jauki gan, ka Apses kungam ir Mārtiņš vārdā !

Lilija Blūma

1. viesi - ciemiņi
2. cienasta galds - mielasta galds
3. tencināt - pateikties
4. dzestrs - vēss



Eit' ārā, eit' ārā,
Kas ārā rībināja ?
Mārtiņš savus kumeliņus
Pagalmā dancināja.

Nedomā, saiminiece,
Ka es nācu gaļas dēļ;
Es iznācu prieka dēļ
Savus bērnus izvadāt.

Ej, Mārtiņ, nu uz Rīgu,
Nu mēs tevi pavadām;
Nāc atkal citu gadu,
Tad mēs tevi gaidīsim.

Tautasdziesmas

Mīklas

13. Dzīva mājiņa ar sudraba sienām.
14. Simtaciņš jūrā.
15. Pils bez jumta,
simtiem logu,
kas tajā ieiet,
ārā vairs netiek.

Latvijas himna

Dievs, svētī Latviju,
Mūs' dārgo tēviju,
Svētī jel Latviju,
Ak, svētī jel to !

Kur latvju meitas zied,
Kur latvju dēli dzied,
Laid mums tur laimē diet -
Mūs' Latvijā !

Kārlis Baumanis

Trīs zvaigznes

Vienā tumšā vakarā
Sarkanbalta debess mirdz,
Sarkanbaltās debesis
Atviz¹ trijas zelta zvaigznes.

Viena zvaigzne Kurzemīte,
Otra zvaigzne Vidzemīte,
Trešā zvaigzne zvaigznājā -
Tā bij mīlā Latgalīte.

Jānis Rainis

1. atviz - atmirdz

Kurzeme, Vidzeme, Latgale - Latvijas apgabali

18. novembrī

Šogad 18. novembris gadās darbdienā. Pa dienu bērni mācās skolā, tētim jābūt darbā. Toties vakarā visi uzgērbj svētku drānas un brauc uz baznīcu.

Blakus altārim ir liels Latvijas karogs. Mācītājs runā par Latviju, par to, ka nedrīkstam aizmirst savu tēvzemi. Īsti vērtīgs cilvēks ir tikai tas, kas arī bēdās un nelaimē paliek uzticīgs savai tautai. Viņš piemin senā dzejnieka Matīsa Kaudzītes vārdus:

Kur kauns un bēdas tautu spiež
Un maz kas tautai līdzī cieš,
Tur nāc, lai glābējs mazs vai vēls,
Un teic, ka esi viņas delš.

Arī vēlāk automašīnā, uz māju braucot, sarunas ap Latviju vien tinas. Vectēvs ar vecmāmiņu domās kavējas savās bijušajās mājās. Arī tētim un māmiņai ir savas atmiņas. Visi runā un stāsta, līdz automašīnas stūrī atskan klusa raudāšana.

„Guntiņ, kas tev?” pārsteigta jautā māmiņa.

„Nekas. Man tikai... ir tik žēl, ka es nekad neesmu redzējusi Latviju!” šņukstot atbild meitene.

Lielie tā kā apjūk uz brīdi. Vecmāmiņa mīļi apliek roku mazmeitai ap pleciem, bet māmiņa mierina:

„Neraudi, Guntiņ! Vēlāk es jums pastāstīšu, ko atceros no pēdējiem valsts svētkiem brīvajā Latvijā.”

Pēc vakariņām visi apsēžas puslokā ap kamīnu. Gunta māmiņai klēpī.

Toreiz es biju pavisam maza meitene, apmēram tāda kā tu,” iesāka māmiņa. „Tikko izgulēju masalas! Biju jau vesela, bet tomēr vajadzēja vēl uzmanīties.

18. novembra vakarā visas Latvijas pilsētas mirdzēja svētku rotā. Lai arī es to varētu redzēt, mans tētis- tavs vectēvs- pa tālruni izsauca taksometru.

Sākumā pabraukt nebija grūti. Bet jo tuvāk pilsētas centram, jo ielas kļuva pilnākas. Cilvēki gāja ne vien pa ietvēm, bet arī pa ielas vidu. Bieži mūsu šoferim vajadzēja apstāties un taurēt, lai drūzma pašķirtos. Bet arī tad tikai lēnām tikām uz priekšu. Likās, ka visi Liepājas iedzīvotāji iznākuši ielās svētkus svinēt.

Bija jau arī ko redzēt! Veikalu skatlogi izgreznoti svētkiem par godu. Lielas valstsvīru ģimenes apvītas ar ziediem un zaļumiem. Lielākie nami apgaismoti ar starmešiem un spuldziņu virknēm. Trīs un pat četrstāyu namiem karogi sniedzās no jumta līdz pašai zemei. Mirdzēja lieli uzraksti, sveicinot svētkos. Skanēja mūzika.”



Latvijas valsts ģerbonis

„Bet ne tikai iestādes, arī privātie dzīvokļi bija izgreznoti. Virs katra nama plīvoja Latvijas karogs. Retā logā nedega viena vai vairākas sveces. Degošas spulgas bija izliktas rindās pat gar ielu malām.

Te pēkšņi priecīgā ļaužu straume pašķīrās. Nāca lāpu'gājiens! Cilvēki soļoja pa četri rindā, un katram bija rokā degoša lāpa.”

„Vai tās lāpas ilgi dega ? ” ieprasās Aldis.

„Ilgi gan . Gājiens devās cauri pus pilsētai, cauri apstādījumiem'ārā uz pašu jūras krastu. Tur jūrmalā visas lāpas sameta lielā kaudzē. Ugunskurs dega vēl ilgi pāri pusnaktij. Laida gaisā arī raķetes. Visa debess laistījās krāsainās ugunīs.”

„Vai tu gaidīji, kamēr ugunskurs izdziest ?” grib zināt Paulis.

„Nē. Tavs vectēvs sacīja, ka nu mums jādodas mājā. Viņš vēl iegāja kādā veikalā un iznesa man lielu turzu'saldumu. Tāds bija mans pēdējais 18. novembris brīvajā Latvijā!”smaidot nobeidz māmiņa.

„Paldies ,māmīt,” Gunta apķēras viņai ap kaklu.,, Vai zini-tagad man gandrīz liekas, ka arī es tur būtu bijusi!”

Lilija Blūma

1. masalas - bērnu slimība ar augstu temperatūru un sarkaniem ādas izsitumiem
2. ietve - trotuārs
3. starmetis - prožektors
4. spulga - mazs, apaļš trauciņš ar tautiem, kam vidū dakts kā svecei

5. lāpa - pagašs koks, kam vienā galā piestiprināts kāds ilgi degošs materiāls
6. apstādījumi - parks
7. turza - papīra kulīte

Varoņiem

Pateicībā uzliekam
Ziedus jūsu velēnām,
Ka jūs ziedam devuši
Dzīvību par dzimteni.

Ludis Bērziņš

Tēvzemes mīlestība

Kas kaitēja man dzīvot
Sava tēva zemītē ?
Visapkārt ievas zied,
Vidū saule ritināja,

Es apvilku važa¹ stīpu
Apkārt savu tēvu zemi;
Kas gribēja iekšā tikt,
Lai kaldina zobentiņu.

Uz ežiņas² galvu liku,
Tēvu zemi sargādams:
Ņemiet manu augumiņu,
Tēvu zemi neņemiet !

Tautasdziesmas

1. važš - spožs metalls

2. ežiņa - šeit robeža

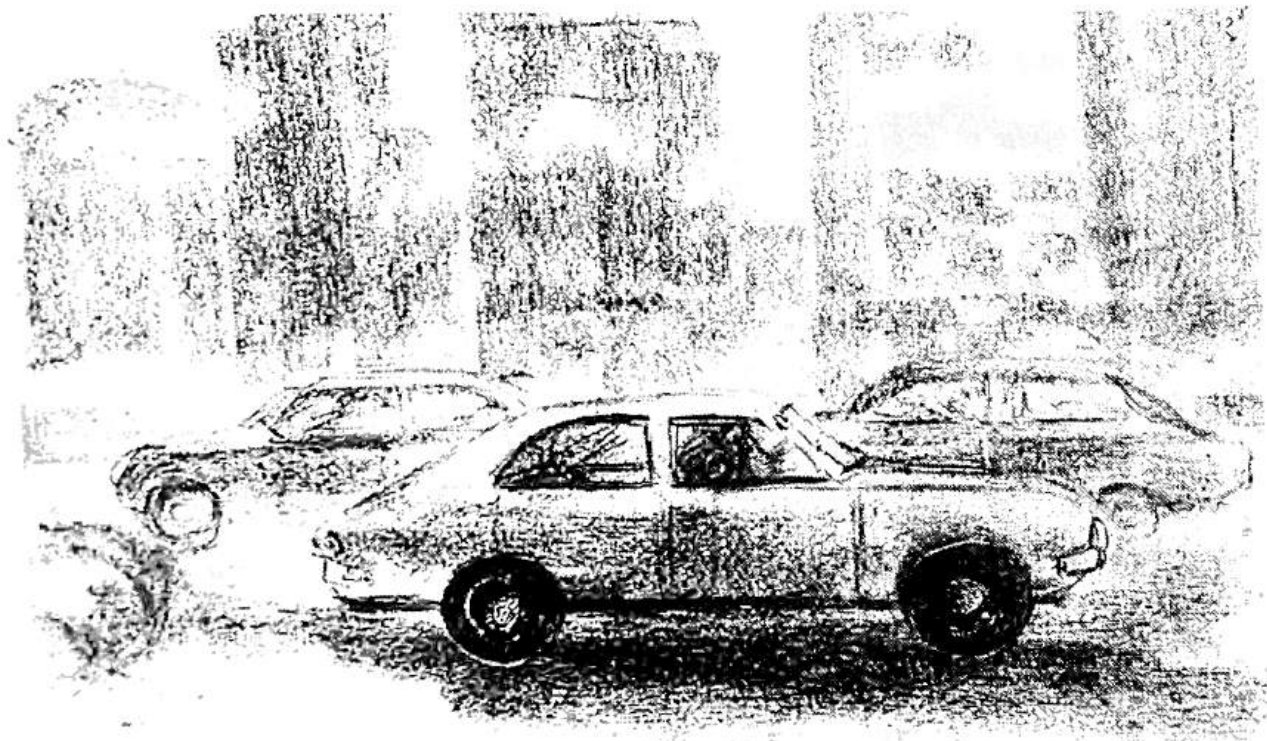
Steidzies, bet lēnām

„Tēt, ko tas nozīmē- steidzies, bet lēnām ?” negaidot ieprasās Andis, uzvilkdams vējajaku.

„Kas tā teica ?” atjautā Baloža kungs, meklēdams svārku kabatā auto atslēgas.

„Tēvocis Arvīds! Kad mazā māsīca Austrā pakrita un sasitās, tēvocis viņu pacēla un sacīja: steidzies, bet lēnām! Kā var lēnām steigties ?”

„Nu, tas jau vecs latviešu sakāmvārds! Tas nozīmē - - bet to es tev labāk izskaidrošu citreiz ! Tagad mums pašiem jāsteidzas. Redzi, pulkstenis jau pusčetri. Pēc pusstundas mums norunāts satīties ar māmiņu un māsām pilsētas centrā,” mudina tētis.



Uz ielas stūža viņiem brīdi jāgaida, līdz sarkanā signāluguns pārmainās pret zaļo. Baloža kungs paskatās uz benzīna rādītāju. Tas rāda tikai mazliet virs nulles. Gandrīz tukšs. Vajadzētu iebraukt benzīna pildītavā, bet nav laika kavēties. Jādomā, ka līdz centram vēl benzīna pietiks.

Autoceļi izbūvēti uz augstiem tiltiem pāri visai pilsētai. Te nav satiksmes ugunu, un braukšana veicas daudz ātrāk. Andis skatās pa auto logu uz zemāko māju jumtiem. Tikai augstākās celtnes paceļas pāri autoceļam: viesnīcas, bankas, dzīvokļu nami un galvenais pasts. Jo tūvāk pilsētas centram, jo vairāk augsto ēku? Dažas ir īsti debesskrāpji.

„Pa nākošo nobrauktuvi griezīsimies lejā,” ieminas Baloža kungs. Viņi ir tieši pretī pilsētas valdes namam. Andis redz, ka pulkstenis nama tornī rāda astoņas minūtes pirms četriem. Te pēkšņi auto motors sāk raustīties un drīz vien apstājas pavisam.

„Vai tas varētu būt ?” neticīgi norūc Baloža kungs un paskatās benzīna rādītājā. Tas apstāties uz pašas apakšējās svītriņas-tukšs!



1. sakāmvārds - īss izteiciens, kas izsaka kādu dzīves gudrību

2. ēka - celtnē, nams

Mīklas

16. *Kas iet caur visām zemēm, bet runāt neprot ?*
17. *Kas nes citus pāri upēm, bet pats tai pašā vietā paliek ?*
18. *Ne mutes, ne zobu, bet visu aprij.*
19. *Kā sauc visplatāko tiltu ?*
20. *Nekur neaug, bet ziemu pie loga zied.*
21. *Kas aug no augšas uz leju ?*
22. *Ne roku, ne kāju,
ap logiem daudzās,
istabā prasās.*

Sakāmvārdi

*Kā vējš skrien, kā miets atdužas.
Kas lēnāk brauc, tas tālāk tiek.
Kas neatdara acis, atdara maku.*

Četrās rindās pa autoceļu joņo' automašīnas. Par laimi Baložu mašīna ir pašā ārējā malā.

Baloža kungs izkāpj pats un liek izkāpt arī Andim. Kādus simts soļus tālāk pie staba ir tālruņa aparāts. Baloža kungs aiziet izsaukt palīgus.

„Mums atsūtīs. celtņa auto,” viņš atgriezies saka Andim. „Pēc minūtēm desmit tam jābūt klāt.” - Tad viņš nostājas ceļa malā un ar roku rāda braucējiem nogriezties otrā rindā.

„Žviks! Žviks!” dūkdamas un vējodamas gažām drāžas automašīnas. Cilvēki ziņkārīgi noskatās uz abiem stāvētājiem. Daži pietur un apjautājas, vai nevar palīdzēt.

Kādu brīdi Andis vēro mašīnu straumi. Tad, laiku īsinādams, sāk skaitīt smagās mašīnas. Īsā laikā gažām pabrauc septiņi autobusi, viens pašizgāzējs un četri lielle kravas auto.

Baloža kungs ik pa brīdim paskatās pulkstenī. Desmit minūtes sen pagājušas.

„Skaties, tēt, tur brauc celtņa auto!” pēkšņi iesaucas Andis. Gandrīz reizē ar to viņiem blakus apstājas arī kārtībnieks² uz motocikla. Tagad lietas kārtojas ātri. Kārtībnieks rēgulē satiksmi. Celtņa auto šoferis veikli piekabina Baložu mašīnu sev aizmugurē, paceļot tās priekšas riteņus uz augšu. Drīz viņi dodas pa ceļu uz priekšu un nogriežas pa pirmo nobrauktuvi. Viņi apstājas benzīna stacijā tieši blakus benzīna sūknim. Baloža kungs pateicas un samaksā.

„Beidzot ! Mēs gaidām un gaidām! Kur jūs bijāt tik ilgi ?” sauc māte un māsas, kad viņu automašīna apstājas norunātajā vietā.

Bet Baloža kungs vispirms pagriežas pret Andi:

„Vai nu tu , dēls , saproti , ko nozīmē tavs sakāmvārds ? Steigā nevar ļaut tikai kājām vaļū , jālieto arī prāts. Ja mēs būtu sākumā pieturējuši benzīna pildītavā , varbūt nokavētos par dažām minūtēm . Tagad - pusstundu ! Tāpēc ievēro : ja gribi ko ātri paveikt ,— steidzies , bet lēnām !”

Lilija Blūma

1. joņo - brauc lielā ātrumā

2. kārtībnieks - policists

Darbos vai nedarbos ?

Uldis ar Ievu šodien nemierīgi. Abi nevar sagaidīt, kad māmiņa ies ciemos pie kaimiņienes. Virtuvē ir jauna plīts. Tā ir balta un spoža, visādām pogām un pulksteņiem izrotāta. To brālis ar māsu nodomājuši izmēģināt.

Cik reižu nav redzēts, kā māmiņa to dara! Dažreiz abi pat palīdzējuši. Tas ir pavisam vienkārši: iejauc mīklu, izspiež cepumus, ieliek cepeškrāsnī un cep!

Sameklējuši bļodas un vajadzīgās vielas: olas, sviestu, miltus, cukuru un garšvielas, bērni ķežas pie darba. Ieva pārsit olu, bet nepaspēj saķert dzeltenumu. Tas tagad kā apaļa sala peld pa olbaltuma jūru.

„Tiešām nesaprotami!” brīnās Ieva. „Māmiņai tas veicās tik viegli!”

Beidzot arī Uldis sajaucis sausus produktus, un Ievā ķežas pie maisīšanas. Taču drīz vien viņai šis darbs jānodod Uldim, kam, kā jau vīrieša cilvēkam, stiprākas rokas.



Cepumu izspiešana jau veicas daudz gludāk. Vispirms mīklu uzliek uz galdā un izveltnē ar mīklas veltni. Tad ar formiņām izspiež dažādus cepumus un saliek uz plātīm. Nu vēl tikai jāieslēdz cepeškrāsns un jāsāk cept.

Bet... pogu tik daudz! Kuŗu lai īsti grieŗ ?

Uz labu laimi Uldis pagrieŗ divas tuvākās. Nu bērni nepacietīgi skatās pa stikla lodziņu krāsns durvīs un gaida, kad cepumi celsies.

Pēkŗņi atskan zvans ! Abi uztraukumā nevar atrast pareizo podziņu , lai zvanu apturētu . Ja nu māmiņa ierodas nelaikā !

Pēc vairākiem mēģinājumiem zvans apklust. Virtuve pildās ar patīkamu smarŗu. Pirmā cepumu plāts jau gatava!

Kad pārnāŗ māmiņa, bērni viņu pacienā ar svaigiem cepumiem.

„Jaunā plīts, tā nekas, cep diezgan labi!”novērtē Uldis.

„Bet citreiz gan, māmiņ, labāk strādāsim visi kopā!”mudīgi pasteidzas piebilst Ieva.

Protams, par iepriekŗējām neveiksmēm ne vārda!

H. Lielgalve

Uguntiņa, stipra sieva

Uguntiņa, stipra sieva,
Jātur cieti rociņā:
Kad palaida vējiņā,
Daudziem bira asariņas.

Tautasdziesma

Ugunsgrēks

Vilis un Arnis jau bija ierāpušies divstāvu gultā un noskaitījuši vakara lūgšanu. Pēkšņi blakus namā sacēlās kņada! Zēni skaidri dzirdēja kādu balsi:
„Ugunsgrēks! Māja deg!”



Zēni izlēca no gultas un pieskrēja pie loga. No kaimiņu dzīvokļu mājas bēniņiem šāvās sīkas liesmu mēlītes. Degunā iesitās dūmu smaka. Cilvēki un suņi skraidīja pa mauriņu un ietvi. Vīri pašlaik sāka iznest no degošās mājas mēbeles.

„Ka tik nu ugunsdzēsēji steigtos!” kāda kundze raizējās!

Atskanēja zvani un spalgas' sirēnas. Ap stūri parādījās divas milzīgas, spoži sarkanas ugunsdzēsēju mašīnas. Uz sānu pakāpiena turējās ugunsdzēsēji. Galvā viņiem bija smagas, melnas ķiveres, bet nedegamas drēbes un augsti zābaki paslēpa augumus. Par spīti smagajām drānām viņi rīkojās zibens ātrumā.

Daži paķēra kāpnes no gaŗākās maŗinas sāniem. Citi steidzās pie otras un sāka attīt ŗķūtenes. Ar resnu cauruli ugunsdzēsēju maŗinu pievienoja ūdens hidrantam. Uzdegās starmeŗi, apgaismojot degoŗo māju kā dienā. Atgrieza ūdeni. Ūdens ŗalts ŗķākdama triecās pret mājas jumtu un liesmām. Tas radīja tik daudz dūmu, ka māja gluŗi pazuda skatam.

Liesmas ātri plakaŗ zem ūdens straumes, un drīz jumts vairs tikai kūpēja. Pāris ugunsdzēsēju iznāca no mājas, paŗēma lielus elektriskus vēdinātājus un iesoļoja atpakaļ. Slapjie zābaki ŗķakstēja.

„Ak, mans paklājs! ”nopūtās sieviete.

„Ļaunākais pāri,”mierināja ugunsdzēsēju kapteinis. „Vīri tagad novāks apdeguŗos kokus, kas varētu krist, un uzliks vēdinātājus, kas izraus dūmus. Varbūt jau rīt jūs varēsīt vākties mājā atpakaļ.”

Kapteinis iekāpa gaŗās maŗinas ŗofeŗa kabīnē un pacēla klausuli: „Te simts divdesmit divi. Astotās ielas ugunsgrēks zem kontroles. Ievainojumu nav.”

„Paldies par visu! ”sauca ļaudis, kad maŗinu motori jau bija iedarbināti. Ugunsdzēsēju maŗinas aizrūca tumsā, ļaudis lēnām izklīda. Tikai dūmu smaka turējās gaisā visu nakti.

Irēne Kalniŗa - ”Mazputniŗŗ”

1. kŗada - trokŗņaina kustība
2. bēniņi - telpa starp augŗējo stāvu un jumtu
3. raizēties - bēdāties
4. spalgs - griezīgi skaļŗ
5. liesmas plaka - liesmas kļuva mazākas

Bērnu ziemas dziesmiņa

Ziema, ziema !
Baltā māmuliņa !
Klusi, klusi atbraukusi
Šurp pa nakti viņa.

Klau, kā laukā
Bērni jautri klaigā,
Slidīnoties, vizinoties,
Purpursārti vaigā !

E kur, re kur
Lasās zēnu bari:
Pulkos stājas, rokām mājas -
Sāksies lieli kaņi.

Māmiņ ! māmiņ !
Manu cepurīti !
Ēs ar' iešu, līdzī skriešu
Tur, kur visī citi !

Vilis Plūdonis

1. purpursārti - spilgti sārti

Kādam zēnam reiz prasīja, kā viņš iemācījies slidām skriet.

„Pavisam vienkārši, ” zēns atbildēja. „Katru reizi, kad biju novēlies zemē, cēlos atkal augšā un skrēju tālāk.” -

Kārlis Ulmanis

Slidošana

Saule tikko cēlās pār koku galotnēm. Tās stari atsitās skaidrajā ledū kā spogulī.

Marčs sēja slidas pie kājām. Tad viņš piecēlās.

Bija pavisam ērmīgi¹ stāvēt uz šiem šaurajiem dzelzs gabaliem. Marčam likās, ka tagad viņš daudz lielāks nekā pirmāk; un viņš iesmējās klusām.

Tad Marčs piegāja pie ledus un spērās virsū.

Bet -

Jā, tas notika tik ātri un tik pēkšņi, ka Marčs pats nemaz lāgā nesamanīja - kā īsti ?

Kad Marčs pēc tam aplaida prātīgi acis apkārt, viņš redzēja, ka atrodas garšļaukus uz ledus.

Jancis stāvēja malā un smējās. Bet tad viņš nāca palīgā.

„Tagad saturies: es tevi stumšu,” Jancis teica un, Marču mugurā aiz svārkjiem turēdams, gāja uz priekšu.

„Vadzi!² Šitā jau iet varen jauki!” Marčs teica jautri.

„Nu - vēl!”

Jancis stūma, un Marčs pārbrauca atkal laimīgi dīķa stūrim pāri.

„Bet nu saturies stingri!” Jancis teica. „Es stumšu tevi visam dīķim pāri,” un, krastā dūšīgi atspēries, Jancis deva biedram spēju grūdienu mugurā.

Marčs saļodzījās³, bet noturējās tomēr kājās. Viņš tagad laidās tik ātri, ka vājš gandrīz aizsita elpu.

Tad - kā tas iznāca, kas lai zina? - bet pašā dīķa vidū abas kājas aizskrēja tālāk nekā vajadzēja. Viņš likās ar tādu sparū augšpēdus, ka noskanēja visos dīķa stūjos.

Jancis iesmējās skaļi, bet tad pēkšņi apklusā un nobālēja⁴.

Marčs bija pazudis zem ledus.



1. ērmīgi - jocīgi

2. vadzi ! (uzsvars uz pēdējās zilbes)
- izsaukmes vārds, kas radies no "vai dzirdi"

3. saļodzīties - sagrīloties

4. nobālēt - zaudēt sārtumu sejā

Jancis apstājās neziņā. Viņam uznāca briesmīgas bailes: viņš taču bija Marču tur ieģrūdis...

Ko nu ?

Bet tad Marča roka izšāvās no ūdens un drīz pēc tam arī galva. Nabaga Marčs pūlējās ūdenī, cik spēdams, bet uz ledus tikt viņam neizdevās. Tiklīdz viņš pacēlies uzgulās uz tā, ledus ieģrima vai arī ielūza, un Marčs atradās atkal līdz kaklam dīķī. Bet ūdens bija tik nežēlīgi auksts !

Ko tur darīt ? Ko lai dara ?

Piepeši Jancis apsviedās un, cik ātri spēja, aizskrēja prom.

Marčam apbīra asaras - nu nebija ko šaubīties: tagad jāmirst. Vienīgais glābējs, uz kuŗu viņš kā uz eņģeli cerējis, arī tas atstāj viņu vienu.

Bet nē, nē ! Tāds jau Jancis nevar būt !

Un patiešām - redz, tur jau viņš nāca atkal ap stūri ar gaŗu dēli pār pleciem. Viņš pietecēja pie dīķa malas, nosvieda dēli uz ledus un aizstūma to taisni gar Marču, ielūzumam pāri.



Marčs sakampa dēli. Bet rokas un visi locekļi bija tik stīvi, ka viņš neparko netika dēlim virsū.

Jancis nu atkal nāca palīgā. Žigli pietecējis, viņš saķēra Marču aiz rokas un - viens divi ! - tas jau bija uz dēļa.

Bet nu atkal nelaime ! Marčs nemāk ar slidām noiet pa dēli !

„Sēsties !” teica Jancis un, pie Marča kājām noliecies, mēģināja noraisīt slidas. Taču auklas bija tik stipri sabriedušas, ka Jancim vai nagi lūza, bet vaļā dabūt nevarēja.

„Vai tev ir salti ?” Jancis jautāja.

„Brie...ie...smīgi !” Marčs atbildēja un klabināja zobus.

Jancis izvilka nazi un, lai gan jauno auklu bija stipri žēl, sagrieza tās.

Nu Marčs varēja iet, un puisēni tecīgus laidās uz istabu.

Valdis - "Staburaga bērni."

Ziemsvētkus gaidot

Tētis pārnesa eglīti,
Brālis to ielika kājā.
Tagad grezna un mirdzoša
Smaržo tā mūsu mājā.

Svētvakarā svecītes degs,
Māmīte smaidīs un raudās.
Vēl dažas dienas, bet sirds jau lec,
Acis meklējot šaudās.

Jo tu, cilvēks, neesi drošs,
Vai viņiem prāta būs gana
Pateikt Ziemsvētku vīriņam,
Lai atnes, ko kāro sirds mana.

Šad tad gan izgudrēm minēju,
Par ko man būtu daudz prieka,
Bet no lielajiem cilvēkiem
Mazs nevar zināt ne nieka.

Arturs Kaugars

Ziemsvētku ceļojums

Ausma ar brālīti Edžu bija ielūgti Ziemsvētkus pavadīt pie tēva māšas. Tā dzīvoja tālu no pilsētas lauku mājā. Bērniem turp bija jābrauc vieniem, jo māmuļa strādāja veikalā. Tētis abus bērnus aizveda uz staciju. Ausmai bija deviņi gadi, Edžum tikai seši. Tādēļ Ausma uzņēmās vadītājas lomu.

„Tēt, vai es drīkstu pati nopirkt biļetes ?” Ausma vaicāja.

„Jā. To tu drīksti. Aizej pie kases un paprasi biļešu kasierim, kad atiet vilciens uz Dorili. Kasieris tev to pasacīs.”

„Viņam ir vilcienu saraksts. Tad pasaki, ka vēlies divas biļetes. Noskaidro, vai Edžus var braukt par pusēnu.”

Ausma aizskrēja pie kases. Kad kasieris bija pastāstījis, kad vilciens aties un pa kužām durvīm jāiet uz peronu, meitene sāka skaitīt saujā iespiesto naudu. Vai ! Viņa skrejot bija pazaudējusi vienu naudas zīmi. Tik nevēriģi viņa bija turējusi rokā tēva iedoto naudu !

Ausma gandrīz sāka raudāt, bet kāda sieviete pienāca un teica:

„Tā laikam ir tava nauda . Tā izkrita , kad tu man paskrēji gažām .”

„Ja tu stacijā kaut ko pázaudē, vari paprasīt pie atrasto mantu lodziņa, vai kāds nav tavu mantu atradis, ”kasieris pamācīja.

Nu Ausmai bija rokā divas biļetes. Viņa tās tūlīt noglabāja maciņā.

Stacija pildījās ļaudīm.

„Uzmaniet savu ceļa somu !” tētis pamācīja abus bērnus.

„Visi braucēji nav godīgi.”

Viņi nostājās rindā pie kādām durvīm. Tur bija uzzīmēta bulta un izlikti uzraksti, pie kužām stacijām vilciens pieturēs.

„Tu, tēt, nemaz līdz nenāc ! Mēs jau nepazudisim, ” Ausma sacīja.



Bīlešu pārbaudītājs sāka laist braucējus uz perona. Tur jau gaidīja tukšie vagoni. Edžus pat aizmirsā no tēva atvadīties. Viņš bija ļoti uztraucies.

„Es gribu vagonā sēdēt pie loga!” Edžus teica un aizskrēja pirmais. Ausma noskūpstīja tēva vaigu un paņēma somu.

Vagons bija gaišs, sēdekļi mīksti. Edžus dabūja vietu pie loga. Brauciens bērniem ļoti patika. Pa logu varēja redzēt apsnigušus kokus, baltas plāvas un šur tur mājas. Gala pietātnē bērnus sagaidīja tēva māsa, ko dzimtenē sauca par Lienīti.

Lienīte bija ļoti priecīga par abiem ciemiņiem. Viņai līdzās automašīnā sēdēja sunītis Radziņš. Lienīte teica, ka vasarā govs sabadījusi sunīti ar savu ragu, atstājot viņam plecā rētu. Tā radies vārds - Radziņš. Edžus paņēma sunīti klēpī. Tā viņi aizbrauca uz Lienītes mājām. Tur viņus sagaidīja Lienītes vīrs Laimonis.

Māja bija skaista, ar kamīnu un lielu egli pie loga. Bērniem nu egle bija jāpušķo. Lienīte parādīja, kā uzkārt eglītē mazus, sārtus āboliņus. Tie izskatījās vēl skaistāk par stikla bumbām.

Arī piparkūkas bērni sakāra eglītes zaros. Sunītis Radziņš palīdzēja eglīti pušķot, jo tikko kāda kūciņa netišām nokrita zemē, viņš to apēda laizīdamies.

Vakarā atnāca Ziemsvētku vecītis ar jaukām dāvanām visiem. Pat Radziņš nebija aizmirsts. Viņš dabūja cepumus un lielu gumijas kaulu, kas bija pārsiets ar sarkanu lenti. Kad svētku dziesmas bija nodziedātas un bērniem bija laiks iet gulēt, viņi drīkstēja vēl brīdi ar sunīti parotaļāties.

Naktī krietni sniga, un otrā dienā bērniem sākās citi prieki.

Irma Grebзде

Rīgas tilti

Daudz ir ceļu bezgalīgu,
Bet bij viegli tikt uz Rīgu.
Kad pa tiltiem brauca, gāja,
Torņi tālu pretī māja.

Ai, kā auga, auga, ai
Tilti pāri Daugavai!
Kas tos visus saskaitīs -
Bij pie Rīgas vien jau trīs.

Nikolajs Kalniņš

Ziemsvētkos

Sen gaidīju, nu atnāca
Tie bagāti Ziemassvētki.
Ziemassvētki atbraukuši
Rakstītām kamanām!

Dedziniet gaišu guni,²
Laidiet Dievu istabā:
Dieviņš brauca pār kalniņu
Sudrabotu mētelīti.

Sudrabiņa lietus lija
Ziemassvētku vakarā,
Visi sīki žagariņi
Sudrabiņu vizināja!

Ejam bišu klausīties
Ziemassvētku vakarā:
Ja bitītes daiļi⁴ dzied,
Tad būs silta vasariņa.

Vai lielie Ziemassvētki,
Ilgi nāca, drīz aizgāja,
Ilgi nāca, drīz aizgāja,
Ne nedēļu nepalika.

Tautasdziesmas

1. rakstītām kamanām - ar skaistiem
latviskiem rakstiem izrotātās kamanās
2. guni - uguni
3. sudrabiņu vizināja - vizēja, mirdzēja sudrabā
4. daiļi - skaisti

Priedīte un eglīte

(Ziemsvētku vakars Austrālijā)

- Istaba. Sandra, Ligita, Andis un Kārlis izrotā priedīti.
- Andis: Sandra, padod man vēl lielo zvaigzni ! Pasteidzies !
Jā, jā, tā ietīta zīda papīrā.
- Sandra: Zini Andi, šī te nemaz nav eglīte, bet priedīte !
- Kārlis: Kas tev to teica ?
- Sandra: Mana latviešu skolas skolotāja.
- Andis: Atklājusi Ameriku ! Es to zinu jau simt gadu. Šinī zemē eglītes nemaz neaug.
- Sandra: Simt gadu ! Simt gadu ! Tad tu nu gan esi vec-vec-vec-vec-tētiņš. Kur tev bārda ?
- Ligita: Patiesībā es nemaz nezinū, kāda izskatās īsta eglīte...
- Kārlis: Paskaties Ziemsvētku kartītēs !
- Ligita: Esmu jau apskatījusi. Tur tās ir brīnišķīgas !
- Sandra: Es vienu uzzīmēju latviešu skolas Ziemsvētku programmā.
- Andis: Māšiel, negudro tik daudz, pasniedz man eņģeļmatus un dažus svečtuŗus ! Kārli, ieliec svečītes !
- Ligita: Mums abām ar māmiņķi ļoti patīk latviešu Ziemsvētku eglītes. Tās tā mirdz un laistās !
- Kārlis: Ko tu domā par lielo egli vai, kā Sandra apgalvo, priedi pilsētas laukumā ?
- Ligita: Milzīga gan, bet ļoti raiba: baloni, plastikas lukturī, krāsainas zvaigznes. Kā karnevālā !
- Andis: Ū, cik karsti ! Ziemsvētku vecītim būs jāvelk īsās bikses, citādi viņš izceps kā pīrāgs !
- Sandra: Būtu gan jocīgi, ja viņš atjātu ķengura mugurā !
- Andis: Ha, ha...tev gan ir jocīgas iedomas ! Hops ! (nolec no krēsla) Vēl svečītes apakšējos zarus ! Ligita, tu uzmet mākslīgo sniegu !
- Sandra: Tētis un māmiņa gan būs pārsteigti, redzot mūsu eglīti !
- Kārlis: Tu gribēji teikt - priedīti !
- Sandra: Tu, Kārli, nekaitini mani !
- Andis: (ieklausās) Manā istabā vējš dauza logu.
- Ligita: (pie loga) Paskat, kā pagalmā lokās palmas zari !
- Kārlis: Būs vēl vētra ! (Visi trīs prom)
- Sandra: Te būs dažas piparkūkas un pāris pīrāgu mūsu vecītim. Ai, kā visa māja smaržo pēc Ziemsvētkiem !





Baznīcā: Dziesmai pa vidu skan pērķona dārdi.

Visi:

Jūs, bērniņi, nāciet ar priecīgu prāt'
Pie silītes Betlēmē visi nu klāt !
To prieku ikviens lai nu sirsniņā jūt,
Ka Debesu Tēvs savu Dēlu mums sūt'.



Bēmi atgriežas no baznīcas savā mājā.

- Andis: Hū ! Kas par vētru ! Es domāju, ka vējš nocels baznīcai jumtu !
- Ligita: Man bija bail no pērkonā. Tas tā dārdēja, ka es nezdirdēju pati savu balsi, kad dziedāju.
- Kārlis: Un zibens ! Tas šāvās gar logiem kā bulta !
- Sandra: Es pat iedomājos, ka varbūt Dievs pats nonācis pie mums zibens ratos !
- Andis: Tu arvien kaut ko izdomā !
- Ligita: Vai jūs ievērojāt, ka sveces baznīcas solu galos bija no karstuma nolīkušas ?
- Sandra: Vienam kungam man priekšā pilēja parafīns uz pleca. Es viņam to pateicu !
- Kārlis: Dabūji konfekti par to ? Ko ?
- Sandra: Tu gan esi jocīgs ! Es nemaz neesmu tik maza, kā tu domā.
- Andis: Bet kaut ko ļoti, ļoti svarīgu tu nu gan nebūsi baznīcā pamanījusi ? !
- Sandra: To es taisni tev pašam gribēju jautāt ! Divas mirdzošas īstas eglītes altārī es redzēju tūlīt, kā ienācu !
- Ligita: Mācītājs stāstīja, ka tās izaudzējis kāds sirms kungs savā dārzā. Tās viņš mums visiem dāvinājis.
- Kārlis : Paklau, man ir ideja ! Krāsim naudu, lai mēs paši varētu iestādīt savā dārzā Ziemsvētku eglīti - īstu eglīti !
- Sandra: Kārli, tagad tu izdomāji kaut ko pavisam brīnišķīgu !



- Visi: Ak eglīte, ak eglīte, tu allaž zaļa esi !
Tu zaļo ziemas aukstumā tāpat kā vasaras karstumā,
Ak eglīte, ak eglīte, tu allaž zaļa esi !

Alma Rasa

Ko nesīs jaunais gads ?

Jaunu gadu, jaunu laimi !
„Kāds tu būsi, jaunais gadiņš ?
Aplaimosi mūsu saimi
Tā kā labs un mīlams radiņš!”

- „Ko tev nesu, to tev teikšu:
Balti brīži būs un melni;
Lai es bērnu tevi sveikšu,
Kad tu gūsi to, ko pelni !”

Jānis Rainis

Uz skolu

Skolā, skolā, iesim skolā !
Ko mēs mājā darīsim ?
Skolā gudrības sev gūsim,
Mājās muļķi paliksim.

No „Skolas druvas”

Mīklas

23. *Vecam tēvam divpadsmit dēlu,
katram dēlam trīsdesmit meitu -
pa pusei melnas, pa pusei baltas.*
24. *Ahi gali halti, viducis zaļš.*
25. *Četri viena tēva dēli,
cits no cita ātri hēg.*
26. *Viena māsiņa zaļa, otra halta.*
27. *Viens brālītis noģērhjas, otrs apģērhjas.*
28. *Tikai gadu vecs, bet tā novecojis,
ka nekam neder.*

1. radiņš - radinieks

Jānīša skolas soma

Reiz dzīvoja pīprs' puika - Jānītis. Viņš prata celt varenus sniegavīrus, veikli slidot, droši slēpēt, bet ar savu skolas somu tas nevarēja un nevarēja iedraudzēties.

Vecā gada vakarā Jānītis, palīdis zem segas, sāka gaiņāt miegu, jo viņam gribējās sagaidīt pusnakti un dzirdēt Jaungada zvanus.

Bet pirms vēl zvani bija skanējuši, istabas kaktā sākās dīvains troksnis.

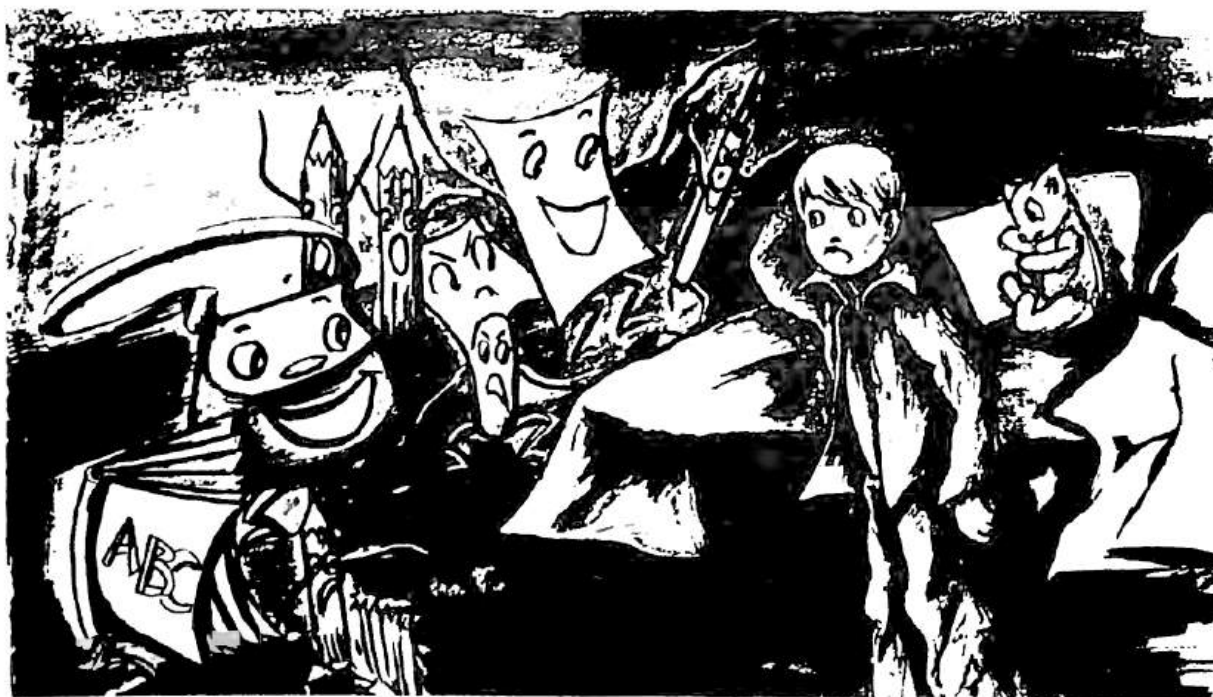
„Laikam peles!” Jānītis pacēla galvu.

Nē, peļu tur nebija. Mēness labi apgaismoja istabu, un Jānītis redzēja, ka no skolas somas viens pēc otra iznāca mazie krāsu zīmuliši.

„Nu mēs esam brīvi, nu tik sāksim dzīvi,” tie dziedāja, smējās un kūleņoja.

Tad no kakta klibodams iznāca gaŗš pelēkais zīmulis.

„Kas te par lēkāšanu!” viņš uzkiedza mazajiem. „Mierā! Tūliņ mierā!”



„Palēnām, gaŗais!” lodīšu pildāmspalva uzsīta zīmulum uz pleca. „Rāŗanāŗ ŗovakar nav piemērota. Turēŗimies kopā draudzīgā saimē un padomāŗim , ko nu darīŗim. Jānīŗis mūs visus ir smagi ievainojis un apvainojis. Tā tas nedrīkst vairs turpināŗies.”

Zīmulis nopūtās : „Esmu nervozs kļuvis. Mani grauŗ un koŗļā katru dienu. Tāpēc nebrīnīes , ja nevaru sevi valdīt .”

„Nav gan ko brīnīties ,” blakus ierunājās burtnīca. „Ja man būtu atļauts , es kliegtu no rīta līdz vakaram. Vai es vairs esmu burtnīca ? Nē ! Noŗēlojams papīra vīkŗķis. Man izrautas seŗas lapas. Veselas seŗas lapas ! No tām Jānīŗis iztaisīja lidmaŗīnas. Un vāki - aprakstīti , tauku traipiem apklāti. Ai , ai , ai ... Esmu vēl jauna , bet ilgi kalpot vairs nevarēŗu . To paŗu saka arī grāmata .”

Kaktā ieŗabējās grāmatas lapas.

„Tiesa , tiesa ,” viņa tikko dzirdami ķukstēja. „Es ietu pie jums , bet nespēju kustēt. Esmu pāŗāk saplosīta , salauzīta , nobruŗāta.”

„Nāŗ droŗi , mēs atbalstīŗim tevi ,” lodīŗu pildāmspalva teica. „Ar spēku līdzēŗim tev , tu palīdzi mums ar labu padomu. Ko lai nu darāŗ ? Vai iet uz skolu ŗēloties ?”



1. ŗiprs - moŗs, sprigans
2. gaiŗāt - dzīt prom
3. dīvains - savāds

„Uz skolu , uz skolu !” mazie krāsu zīmuliŗi sāka atkal priecīgi lēkāt „Soma, tu taŗu arī nāŗsi ?”

Mazu brīdi soma klusēja.

„Es ietu , ja man nebūtu jākaunas ,” viņa ķukstēja. Varēja manīt , ka tā tikko valda asaras.

„Tev nevajaga kautrēties ,” zīmulis steidzās mierināt nelaimīgo somu. „Ne tu vainīga , ka esi netīra , ka tev veltī jānēsā kastaŗi un veci sviestmaiŗu papīri. Ja ejam , tad ejam visi , jo mums visiem vienas bēdas...”

Tai brīdī Lausks'iecirta savu cirvīti jumta stūrī tik spēcīgi , ka visa māja nodrebēja.

„He , he !” viņš , bārdaino seju loga rūtij piespiedis , smējās.
„Kājās gan visi. Ir pēdējais laiks. Pat drusku par vēlu. Nu - ko ? Sāksim kādu ekskursiju ?”

„Mums nav vaļas ,” zīmulis atsaucās. „Gribam iet uz skolu sūroties par savu grūto dzīvi.”

„Sūdzēties ? Šovakar ?” Lausks purināja galvu. „Šovakar jāpriecājas !”

„Man ļoti žēl , bet vecā gada pēdējais vakars , kā tu pats zini , ir vienīgā reize, kad mums atļauts staigāt un runāt . Ja to palaidīsim gažām , tad atkal jāgaida vesels gads. Katrs to nevar izturēt.”

Lausks pacēlās un vēlreiz iemeta jumta malai ar savu cirvīti.
„Nē , puīšļa dēļ nav vērts vakaru bojāt. Gan es viņu pārmācīšu !”
Grāmata paspēra pāris soļu uz loga pusi.

„Baidos , ka tu nekā nepanāksi ,” viņa teica klusā , skumjā balsī. Bet Lausks smējās tā , it kā labu joku dzirdējis.

„Es nu nevarēšot ! Hi , hi ! Ausis kniebšu , pirkstus kniebšu !
Slēpes sniegā iesaldēšu ! Un ja tas vēl nelīdzēs...”

Tālāko Jānītis vairs nedzirdēja. Zvani vēstīja divpadsmito stundu. Ar steigu nozuda kaktā soma , grāmata un rakstāmlietas. Un atkal viss bija kluss.

Otrā rītā Jānītis rūpīgi iztīrīja savu skolas somu , gludināja grāmatu vākus , sakārtoja kastītē zīmuļus.

Kad draugi to aicināja slēpēt, viņš atbildēja :

„Vēlāk . Tagad man nav vaļas. Gribu salāpīt skolas somu.
Stūris atiris...”

Jānis Širmanis - "Vakara vici."

1. Lausks - pasakās vecs vīriņš, kas bargā salā staigā apkārt, piesizdams ar sudraba cirvīti, ka noskan visa māja

Grāmata

Kas visu izteic bez mēles ?
Man saka: tā grāmata,
Ar viņu labākās spēles
Un miļākā saruna.

Nu te tā uz galda uzlikta,
Bet ne nieka tā nesaka.

Varbūt tai kauns ?
Pie auss to pielikšu.
Nu, grāmatiņ, stāsti, kas jauns !
Nekā es nedzirdu.

Ar mani gan tik mājās.
- "Nē, grāmatā visudien jāmacās !
Tad varēsi pavadīt sarunās !"

Nu nē, tad labāk ar sunīti skrienu,
Nekā grāmatā skatos visu dienu.

- "Un muļķis kā sunītis paliksi,
Tevī ar saukās par taksīti."

To nē !

Jānis Rainis

*Tu gribi daudz zināt ? Lasi grāmatas ! Ja tu lasīsi labas grāmatas, tu zināsi
daudz vairāk, un skolas darbā tev
būs labi panākumi.*

F. Jansons

Miklas

29. *Balta pļava, melni lopi.
vajak gudra ganītāja.*
30. *Koka miesa, svina dvēsele.*

Mārīte teātrī

Mārīte ir pati jaunākā mūsu ģimenē. Viņa vēl daudz ko nezina. Tāpēc bieži vien viņas dēļ visiem iznāk gardi smieklī.

Kā toreiz pat, kad tēvocis Ansis krustmātes vārda dienā izrādīja vasarā uzņemtas kino filmas. Kamēr uz ekrāna bija redzami cilvēki, tēvoča motorlaiva, krustmātes puķu dārzs un raibais kaķēns Incis, Mārīte mierīgi skatījās un neteica ne vārda. Bet tiklīdz filma beidzās un kino ekrāns bija atkal tukšs un balts, viņa norāpās no krēsla un gāja aiz ekrāna skatīties, kur palikuši visi tie, kas tur tikko kustējās un bija.

Šodien Mārīte pirmoreiz iet skatīties teātri. Aktieři izrādīs Annas Brigaderes pasaku lugu Sprīdītis. Mārītes tēvocis Atis arī ir aktieris. Viņš tēlos milzi Lutausi.

Pirms izrādes Mārīte kopā ar savu tēti iet viņu apmeklēt. Aiz skatuves ir maza istabiņa. Tur aktieři un aktieres grimējas : cits ziež uz sejas visādas krāsas, cits pielipina lieko bārdu un ūsas. Visi ir steidzīgi, satraukti.

Tēvoci Ati gandrīz vairs nevar pazīt. Viņam ir liels, sarkans deguns un gaži, pinkaini mati. Uz vēdera uzsiets spilvens, lai izskatās resnāks. Tikai balss ir tāda pati. Mārīte priecīgi iesmejas, kad milzis Lutaussis viņu paceļ augstu gaisā :
„Turi nu, meitēn, ikšķi, lai man labi veicas !”

Atskan pirmais zvans, un tētis vedina Mārīti uz zāli. Tā ir jau skatītāju pilna. Viņu vietas ir trešajā rindā, pašā vidū. Drusku tālāk Mārīte ierauga māšīcu Zentu un brālēnu Valtu. Viņa tiem priecīgi pamāj ar roku.

Tad zālē kļūst tumšs, un visi apklust. Skatuves priekšskars lēnām atveras. Sākas teātra izrāde.



Sākums Mārītei patīk. Zēns Sprīdītis paņem tēva lielo lāpstu un dodas pasaulē laimi meklēt. Viņš nonāk mežā un dabū no Vēja mātes burvju svilpīti. Cik ilgi to pūš, tik ilgi visiem, kas tuvumā, jālec un jādejo.

Tad uz skatuves uznāk bars raudošu bērnu.

„Skaties nu ! Tūlīt nāks tēvocis Atis !”klusām pačukst tētis, un Mārīte cieši saspiež saujā savu ikšķīti.

Tiešām ! Bērniem seko milzis Lutausis. Bērniem no viņa ir bail, tie grib aizbēgt, bet milzis nevienu nelaiž prom. Tikai Sprīdītis bērnus aizstāv un droši stājas milzim pretī. Milzis ir liels, bet Sprīdītis maziņš. Sākumā Lutausis tikai smejas par Sprīdīti, līdz tas iesāk pūst savu burvju svilpīti. Nu milzim jālec un jādejo, kamēr viņš piekūsis nokrīt zemē un lūdzas Sprīdīti, lai tas vairs nepūšot.

Mārītei kļūst tēvoča žēl.

„Es negribu, ka manam tēvocim dara pāri !” viņa skaļi iesaucas un gandrīz sāk raudāt.

Skatītāji tumsā saskatās savos krēslos. Pat Sprīdītis un milzis Lutausis skatuvē uz brīdi apjūk. Tad Sprīdītis arī vairs nesvilpē, bet Lutausis apsolās būt rātns¹ - nekad vairs nebaidīt ne bērnus, ne arī putniņus un zvērus mežā.

Tiklīdz zālē atkal iedegas gaisma, Mārīte grib steigties pie tēvoča. Viņa apmierinās tikai tad, kad tēvocis pats smaidīdams apgalvo, ka teātrī viss notiekot pa jokam.

Tomēr vēlāk, kad tēvocis Atis jau grimu no sejas noņēmis un ērti atlaidies mīkstajā krēslā, Mārīte viņam ierāpjas klēpī un nopietni saka :

„Vai zini ko, mīļo tēvoci ? Citreiz gan labāk vairs netēlo milzi Lutausi ! Citreiz tu tēlo Sprīdīti !”

Lilija Blūma



1. rātns - labs, godīgs



Bēdīgais krokodīls

Krokodīlam sāpēja zobi -
Es nezinu cik, bet visi.
Vilkās' pa ūdeni viņš kā pa dobi²
Bēdīgs un noskumis.

Nebūtu tik daudz saldumu ēdis !
Nu zobi būs jārauj laukā !
Krokodīls peld džungļos bēdīgs
Un 'ar asti asaras slauka.

Valda Dreimane

1. vilkties - lēni iet

2. dobe - šeit bedre

Līsti, līsti, lietutiņ !

Kas, bērziņ, tev apsedza
Tādu zaļu villainīti ?
Man apsedza silta saule,
Pavasara lietutiņš.

Līsti, lietuiņ, vienu dienu,
Nelīst' visu vasariņū:
Man apņika viena diena,
Ne vēl visa vasariņa.

Augstāk dzied cīrulītis
Par visiem putniņiem;
Gudrāks Dieva padomiņš
Par visiem padomiem.

Tautasdziesmas

Mikla

34. *Visi mani gaida, bet, kad nāku, tad bēg.*

Pie zobārsta

Zaķēns Ansis bija dārzā nočiepis' lielu burkānu. Viņš negribēja tajā dalīties ne ar savu māsu, ne draugu. Tādēļ viņš ielīda krūmā un sāka graužt burkānu no resnā gala. Zaķu māte vienmēr sacīja, ka Ansim esot vislielākie zobi visā ģimenē. Viņš ar to lepojās. Vislabāk zobus varēja parādīt smeļoties.

Burkāns bija ļoti ciets, un - kraks ! - viens Anša lielais zobs nolūza līdz pusei ! Ko nu ? Zaķēns pārbijās, nometa burkānu un lepoja² pie mātes.

„Zobiņš, zobiņš !” viņš raudāja. Viņa baltā līpiņa drebēja no bailēm. Ansim bija briesmīgi bail no zobārsta. Citi zaķēni viņam bija stāstījuši, ka zaķu zobārsts iebāžot mutē veselu kamolu vates. Un zobu urbis esot ass kā nazis .

Vai dienīņ !

„Iesim pie zobārsta,” sacīja zaķu māte, „to zobu var salāpīt.”

„Es negribu ielāpu mutē !” kļiedza Ansis.

„Tas nebūs ielāps, Ansīt,” māte mierināja. „Zobārsts tavam zobiņam uzliks baltu, stipru apvalciņu. Neviens nevarēs pasacīt, ka zobs ir labots.”

Ansis gan atspērās durvju stenderēs, bet māte viņu aizvilka pa tačiņu lejā uz zobārsta kabinetu. Tas bija ļoti tīrā mājiņā.

Uzgaidāmā istabā sēdēja vesela rinda zaķēnu. Tiem visiem bija jālabo zobi. Citam jāieliek zobā pildījums, ko sauc par plombi, citam zobiņš jāizrauj. Visi izskatījās nobijušies.

Ānsis sarāvās maziņš mātei klēpī. Beidzot pienāca viņa kāрта.



1. nočiept - slepus paņemt

2. lepot - cilpot

Mīklas

31. *Maza maza kūtiņa, pilna baltu aitiņu.*

32. *Sarkans suns aiz kaula sētiņas.*

Zobārsts bija ļoti laipns zaķis. Viņš saņēma Ansiša ķepu savējā un sacīja : „Tu jau gan neesi nekāds brēkulis, bet īsts, dūšīgs zaķu puika. Nāc, apsēdies šajā krēslā. Es paskatīšos, kā varu tev palīdzēt.”



Ansis uzrāpās uz krēsla , un uzreiz viņam pārgāja bailes . Viņš gribēja , lai zobu salabo , lai citi viņu nesauc par „puszobi .”

Zobārsts paņēma urbi un novīleja nolauztā zoba asās malas. Ansim gan rūca galvā, bet sāpēt nesāpēja.

Tad zobārsts samaisīja bļodiņā baltu masu un iespieda tajā Anša zobus.

„Citi zobi tev ir veseli. Nolauztajam uzliksim glītu, baltu apvalku, un tu būsi atkal skaists zaķēns.”

Ansis jau bija kļuvis drošs un lepni noprasīja : „Vai nevar uzlikt zelta apvalku ? Tad tas vienmēr mirdzēs, kad smiešos.”

„Nē. Zelts gan ir stiprāks par porcelānu, bet pašā priekšā mutē vislabāk izskatās balti zobi,” zobārsts paskaidroja.

„Kad atnāksi te parīt, apvalks būs gatavs, un tev būs tāds pat zobs kā agrāk. Tikai - negrauz vairs tik resnus burkānus !”

Gluži priecīgs Ansis nolēca no krēsla un teica paldies.

„Tev nav ko baidīties, ” viņš uzgaidāmā istabā pamācīja kādu mazu, nobrēkušos zaķēnu. „Zobārsts vēlas tev tikai palīdzēt.”

Tad, balto līpu priecīgi kustinādams, Ansis ļepoja līdz mātei uz viņu mājiņu.

„Es biju drošs puika, ” viņš teica.

Irma Grebzde

Zaķīšu pirtiņa

Garausīt's zaķīt's pa pakrēslu
Kurina pļaviņā pirtiņu.
Mēnestiņš, čigāniņš, caur eglēm sāk vērties!
Zaķīšu māte savus bērnus ved pērties?

Pičiņu, pačiņu - austiņām:
Modriņi, modriņi sadzirdēt tām !
Pičiņu, pačiņu - actiņām:
Tāliņi, tāliņi saredzēt tām !
Pičiņu, pačiņu - kājiņām:
Viegliņi, viegliņi patecēt tām !...

Strupausīt's sunīt's pa pakrēslu
Savā nodabā skraida pa pļaviņu.
Kas gan tur miglā kūņojas, kust ?
To vajag zināt, to vajag just !...

Nu bērniņi, joziet, ko katrs māķ,
Ka negantnieks jūs nepanāk !

Vau ! vau ! vau ! vau !
Cibric ! cibric !
Vau ! vau !
Cibric !
Vau ! vau !
Cibric !
Spudūkš !

Vilis Plūdonis

1. vērties - skatīties

2. pērties - pirtī mazgāties, ar bērzu zaru slotu sist pa miesu

Kokle

Kokle ir sens latviešu mūzikas instruments. Pati kokle ir gatavota no koka. Tās virspusi izrotā ar latviskiem rakstiem! Stīgas ir metalla. Tās uztītas uz koka tapiņām. Kokli skandina ar mazu koka irbulīti.

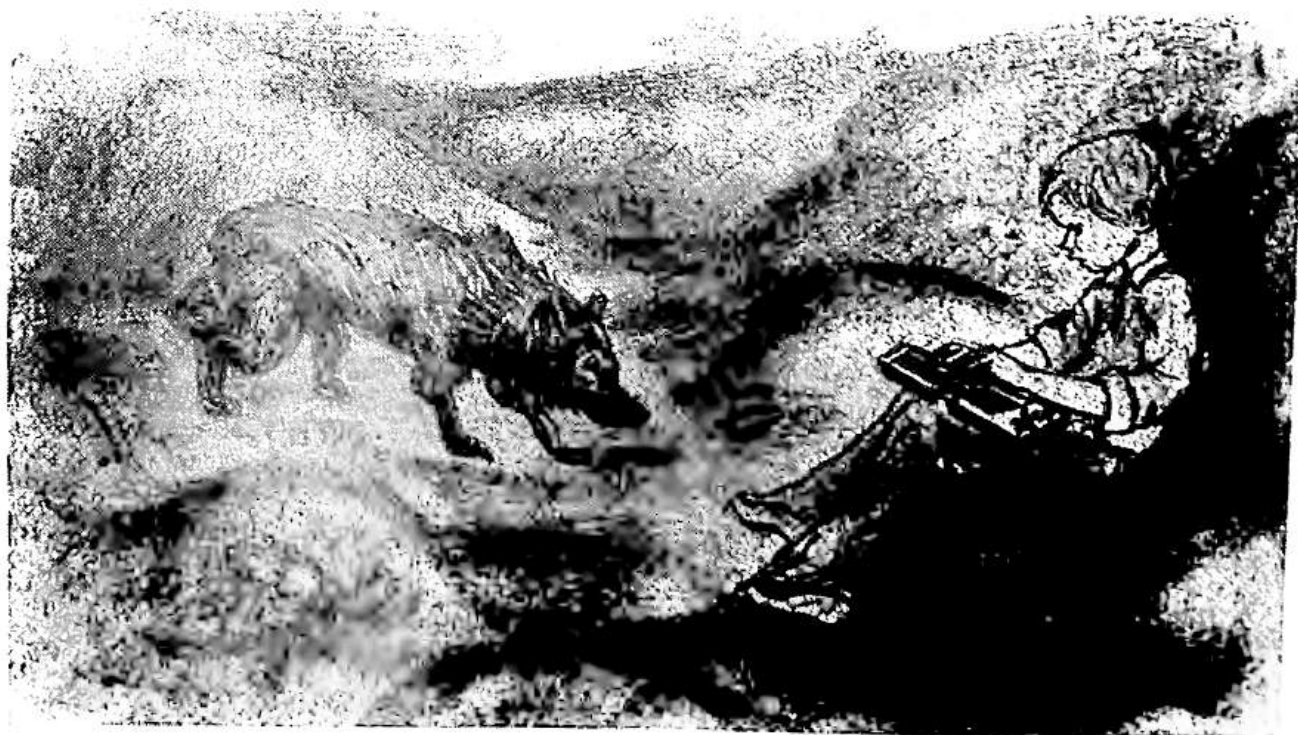
Pašām vecākajām koklēm ir bijušas tikai četras vai piecas stīgas. Tagad parasti ir trīspadsmīt. Katra kokle tomēr ir īpatnēja. Tās darina dažādā lielumā, no dažāda koka un izvēlas katrai citādus rakstus. Pat stīgu skaits visām koklēm nav vienāds. Katrai koklei ir sava skaņa.

Cilvēku, kas spēlē kokli, sauc par koklētāju. Par vienu šādu koklētāju mums stāsta tautas pasaka.

1. rakstiem - šeit ornamentiem

Koklētājs

Reiz dzīvojis puisis, varens koklētājs, apbrīnojams dziedātājs. Kad viņš koklējis un dziedājis, tad putni salaidušies bariem klausīties, un niknākie zvēri tapuši rāmi kā jēri.



Reiz puisis naktī apmaldījies mežā un nejauši iekritis vilku bedrē. Vilks zvērojošām acīm nācis puisim pretī un patlaban taisījies nabadziņu saplosīt. To redzēdams, puisis sācis koklēt un dziedāt. Acumirkli vilks notupies puisim iepretī, kaucis jaukajām skaņām līdz un nedarījis nekā ļauna.

Rīta gaismā puisis izlēcis no bedres un gājis mājā. Bet vilks, tecēdams kā sunītis nopakaļ, pavadījis koklētāju līdz mājas vārtiem un nemaz negribējis uz mežu atpakaļ griezties.

Tautas pasaka

2. rāms - mierīgs, lēns

3. jērs - aitas mazulis

Es bij' liela dziedātāja

Es bij' maza meitenīte,
Bet jau liela dziedātāja:
Dziedot rītu sagaidīju,
Dziedot dienu pavadīju.

Kuŗš puisītis čakli gāja,
Tas bij' liels dziedātājs;
Kas dziesmiņas nedziedāja,
Tas slinkuma lāpītājs.

Jo es bēdu bēdājos,
Jo nelaime priecājās;
Labāk gāju dziedādama,
Lai nelaime bēdājas.

Tautasdziesmas.

Mikla

*33. Kad ņem klēpī, tad sāk raudāt,
kad liek zemē, tad kļūst klusa.*

Dziedātājs

Sausas dienas.

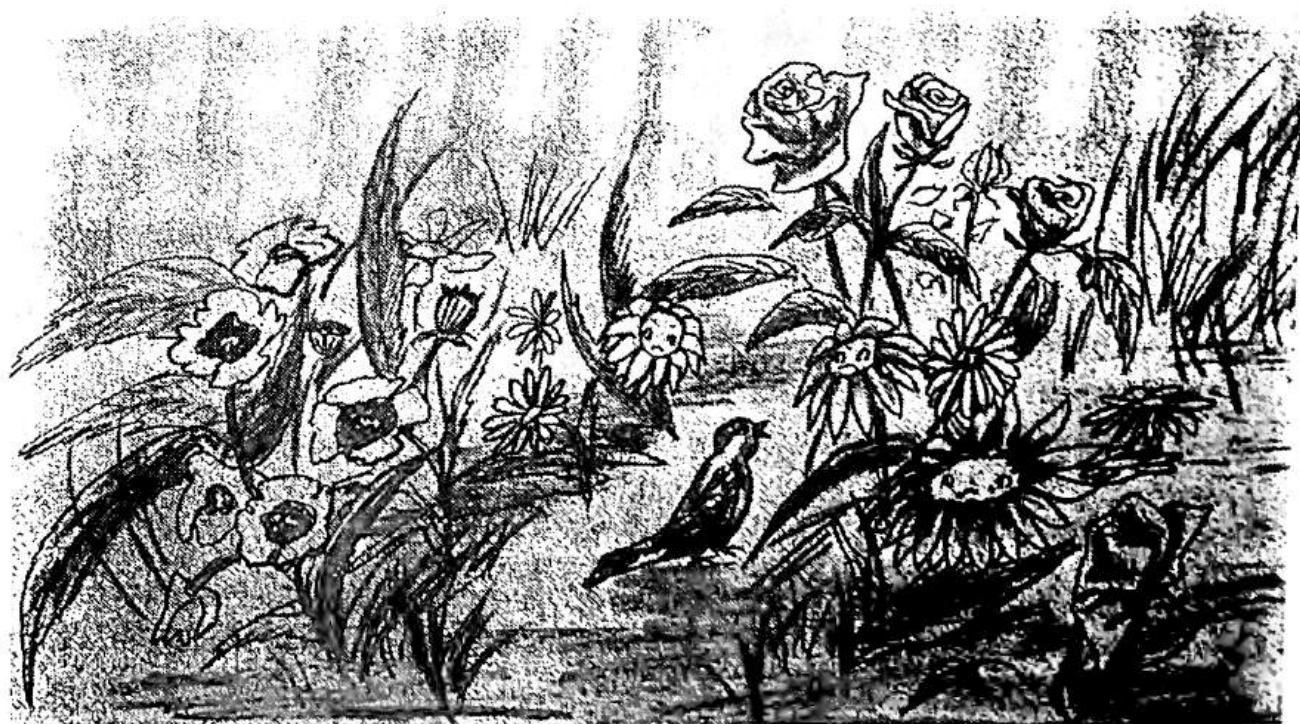
Paiet nedēļa, paiet divas, trīs - lietus ne piles. Zaļā zāle kļūst brūna. Vīst lapas. Cieš puķes, cieš putni.

Sausums nebeidzas.

Katru rītu vālodze apskata koku lapas un sūrojas':

„Būtu rasa, padzertos. Rasas nav ! Būtu lietus, padzertos ! Lietus nav ! Kaut lītu, kaut lītu, kaut lītu !” tā sauc jau nezin kuŗo dienu.

Zvirbulis turas cilvēku mājas tuvumā. Tas gaida : varbūt meitas laistīs puķes, varbūt kādas lāses paliks arī izslāpušajam zvirbulim.



Bet akā ūdens līmenis krities, tāpēc cilvēki kļuvuši taupīgi. Meitas puķes vairs nelaista. Un nabaga zvirbulis velti lēkā gar rožu, magoņu un kļiņģerīšu dobēm.

Irbe gurdī tekā kviešu laukā. Ne lāga ēnas, ne mitruma.

„Posts... Tikai posts visapkārt...” irbe bēdājas.

Bet augstu virs kviešu²lauka dzied cīrulis : viru... vir...lī...

Irbe skatās gaisā, brīnās un nevar saprast, kāpēc cīrulis dzied. Bezdelīgu pamanījusi, tā sauc :

„Kaimiņien ! Vai tu vari uzminēt, par ko cīrulis priecājas ?”

„N-ē... nevaru vis. Bet es tūliņ to dabūšu zināt,” bezdelīga apmet gaisā slaidu loku un tuvojas cīrulim.

„Vai tu neesi izslāpis ?” tā apjautājas.

„Esmu gan. Pat ļoti izslāpis !” cīrulis atbild.

„Un tomēr dziedī ! Kā tu to spēji ?”

„Ja grūti, es dziedu. Tā vieglāk grūtumu paciest,” cīrulis atzīstas, mazu brītiņu klusē un tad sāk atkal savu iemīļoto, dziesmiņu :

viru...vir...lī...
viru...vir...lī...

Jānis Širmanis

Putni: valodze , zvirbulis , irbe , bezdelīga , cīrulis.

1. sūrojas - bēdājas
2. kvieši - labība, no kuņas cep baltmaizi

Vālodzīte, gudra sieva

Vālodzīte, gudra sieva,
Kokā kāra šūpulīti:
Lai šūpoja, lai auklēja
Vēja māte piedama.

Čī, čī, čī, zīlīte!
Kur tavi bērni ?
Augstajā kalniņā,
Liepiņas galā.

Tautasdziesmas

1. zīlīte - mazs putniņš

Kā balodis mācījās lizdu taisīt

Balodis esot agrāk zemē lizdu taisījis un dējis daudz olu. Bet reiz lapsa izēdusi olas. Par to balodis briesmīgi sūdzējies:

„Duci olu piedēju, duci olu piedēju - tukšs !”

Dievs to dzirdējis un devis balodim padomu, lai taisot savu lizdu kokā. Balodis arī klausījies. Tas atsaucis visādus putnus - sili, vālodzi, pelēko strazdu - un lūdzis, lai iemāca tam lizdu taisīt. Šie bijuši ar mieru un sākuši likt zariņus krustām un šķērsām. Balodis tikai sēdējis līdzās uz zara un skatījies.

Kad lizdas dibens jau bijis gatavs un arī malas mazliet iesāktas, balodim tā sēdot, kļuvis garš laiks. Viņš domājis, ka nu jau visa māksla rokā, tāpēc sācis pilnā kaktā kliegt:

„Protu, protu, protu !”

Labi. Putni laidušies prom; ja prot, ko tur vairāk darīt !

Nu balodis pats gribējis vīt lizdu tālāk, bet nemācējis vis. Nu aicinājis otrreiz putnus talkā. Sanākuši atkal visi: vālodze, silis, pelēkais strazds. Tikko dažus zarus lizdā ievijuši, te balodis atkal sācis saukt: „Protu ! protu !”



Labi ! Ja prot, ko tur vairāk darīt, - laidušies prom. Bet kur nu nejēga - ne nu pratis, nekā ! Nu balodis aicinājis putnus vēl trešo reizi palīgā, taču putni vairs nav nākuši. Tie sacījuši:

„Tu lielījies protam un negribēji mūsu padoma, tad lūko nu, ka tiec pats galā.”

Tā baloža lizda vēl šodien ir tāda pusgatava: retiem zariem, ka tikko olas cauri nekrīt. Un tikai divas olas vien balodene tur var iedēt. Tomēr balodis nereti vēl rūc:

„Protu, protu.”

Tautas pasaka

Putni: balodis , sīlis , vālodze , strazds

1. līdzās - blakus
2. aicinājis talkā - aicinājis palīgā

Mazais spītnieks

Mazais Ansīt's nezin godu,
Māte viņam draud ar sodu;
„Kad tu vēlreiz neklausīsi,
Likšu tevī vistu kūtī!”
Mazais Ansīt's spītnieks bija,
Pretī mātei atsacīja:
„Bet es , māmiņ , tūliņ saku:
Olas es tev nedēšu!”

Jānis Rainis

Varavīksne

Pelēki lietus mākoņi staigāja pa slapjām debesīm un pie sevis klusi raudāja.

„Kādēļ jūs bēdājaties ?” saule mākoņiem apprasījās.

„Kā lai nebēdājamies ?” mākoņi nopūtās. „Vakara un rīta mākoņus tu pušķo mirdzošām krāsām, dienas mākoņi laistās balti un tīri , tikai mēs esam pelēki un noplukuši’.”

Pār pelēkajiem mākoņu vaigiem noritēja lielas asaras. Saulei kļuva noskumušo mākoņu žēl.

„Došu jums zeltu no sava stara,” viņa solīja un skatījās uz lietū tīri nomazgāto zemi.

„Zeme, ko tu vari dot lietus mākoņiem, lai viņi būtu košāki ?” saule jautāja.

„Varu dot savas zāles zaļo krāsu,” zeme atsaucās.

Saule smaidīja un skatījās tālāk pasaulē. Jūra šalca un meta zilus viļņus baltajā krastā.



„Lielā jūra, kas tev mākoņiem dodams ? ” saule vaicāja.

„Došu sava ūdens gaiši un tumši zilo krāsu !” jūra nošalca.

Pēkšņi saule izdzirda uguns balsi : „Arī man ir kas dodams ! Došu savas liesmas krāsas , lai lietus mākoņi vairs pelēki neskumst .”

Te pie saules debesīs atlidoja klusa balstiņa: „Man nav daudz ko dot,” viņa čukstēja. „Es esmu tikai maza, niecīga puķīte, bet ja mākoņi vēlas manu dāvanu pieņemt, dodu viņiem sava zieda krāsu, ” sīka vijolīte kautrīgi novēlēja.

Saule paņēma visas dāvātās krāsas: no uguns sarkano un oranžo, no sava stara dzelteni, no zāles zaļo, no ūdens gaiši un tumši zilo, no vijolītes violeto. Viņa salika visas kopā platā jostā. Mirdzošo krāsu jostu viņa iekāra pelēkajos lietus mākoņos. Nu tie atmirdzēja visās varavīksnes krāsās.

„Dāvinu jums varavīksni, lai jums vairs nav jāskumst, ka esat aizmirsti,” saule vēlīgi² noteica.

Un katru reizi, kad saule lietus mākoņos paskatījās, tajos uzmirdzēja koša varavīksnes josta.

Biminita Grunde - "Saules un sala grāmata"

1. noplucis - krāsu zaudējis
2. vēlīgi - labvēlīgi, laipni

Miklas

35. *Debess māsiņa septiņās krāsās.*
36. *Zelta kamols pār kalnu veļas.*
37. *Kas izlien caur žogu bez trokšņa ?*
38. *Putns skrien, spārni pil.*

Pēcis un ziepju burbulis.

Cik skaists bija ziepju burbulis,
Ko viņsētas Pēcis bij izpūtis !
Spilgtās varavīksnes krāsās tas laistījās viss,
Un, pūzdams to augstāk, domā Pēcītis:

Tas ir mans burvju gaiskuģīt's,
Es sēžu tur iekšā un ceļos tam līdz.



Mežā līdz galotnēm paceļos es,
Kur lido kraukļi' un vāveres.
No siltajām lizdām es iztrenkšu tos
Un lizdā pats iekšā ietupšos.
Nāks Juris un Jēcis un brīnīsies:
„Ai Pēcīt ! Cik augstu tu uzrāpies !”
Bet man koku augstums ir tīrais nieks,
Es gribu vēl augstāk pacelties:
Gribu redzēt, kur saule pa nakti dus,
Gribu redzēt, kur ērgļi² tais' perekļus³,
Gribu pelēkos mākoņus pataustīt
Un redzēt, kā lietus no tiem var līt.
Arī mākoņu augstums man nav nekas,
Man jāredz, kā debesis izskatās;
Man jāredz, kā zvaigznes gar debesīm iet,
Man jāredz, kā debesis eņģeļi dzied.
Es celšos vēl augstāk - līdz mēnesim
Un ar knipi pa degunu iekraušu⁴ šim !...

Te - pū ! - mazs vējiņš uzpūta,
Un - šļiks! - tikai putas pašķīda.

Vilis Plūdonis

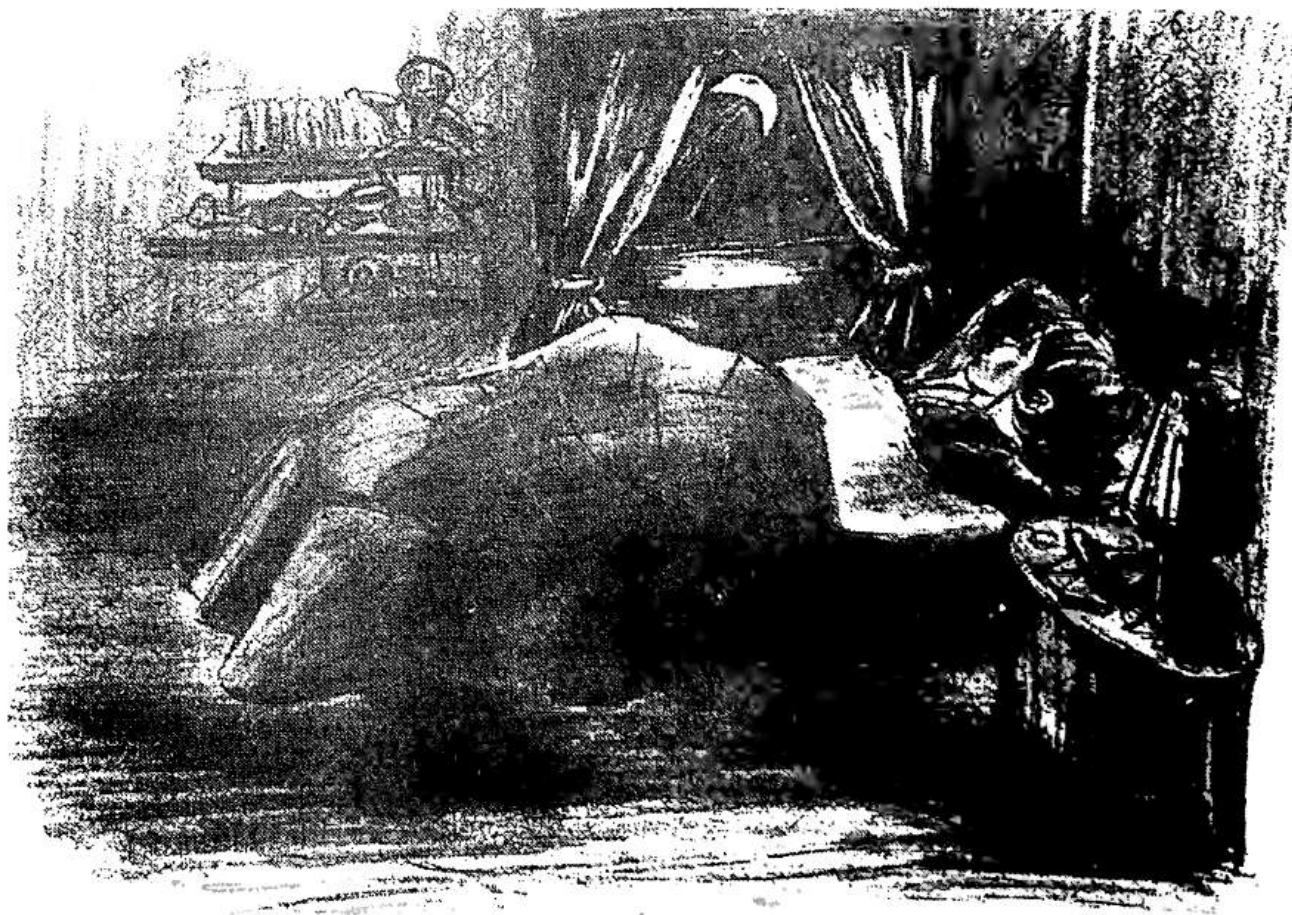
1. krauklis - melns putns
2. ērglis - plēsīgs putns, kas parasti mīt kalnos, grūti pieejamās vietās
3. pereklis - lizda
4. iekraut - šeit iesist

Vai tu proti sist knipi ? Parādi, kā to dara !

Astronauts Kārlītis

Caur Kārlīša guļamistabas logu, ārā aiz vecās ābeles, bija redzams liels, apaļš mēness.

Tas izskatījās it kā taisīts no dzeltena, caurumaina siera. Bija redzami gan kalni, gan ielejas! Tie kā sasaluši burbuļi klāja visu mēness ripu.

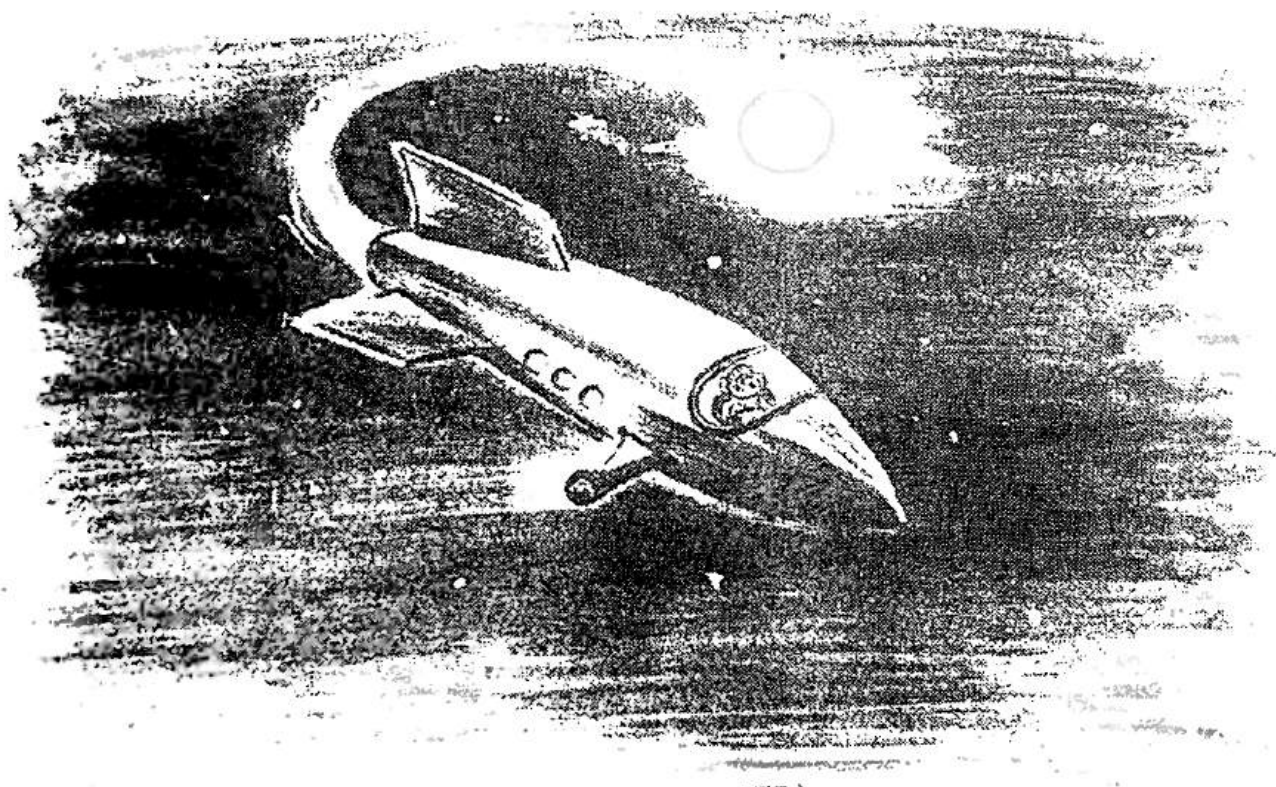


Kārlītis, acis nenolaidis, uzmanīgi vēroja zemes tuvāko kaimiņu. Viņam nāca prātā dzirdētie nostāsti par raganām un mošķiem, kas dzīvojuši uz mēness. Kārlītis gan šiem stāstiem īsti neticēja, tomēr drusku savādi bija, kad mēness gaisma caur istabas logu spīdēja tieši virsū.

Tāpat viņam bija grūti iedomāties, ka astronauti jau vairākas reizes bijuši uz mēness. Laikrakstos un televīzijas aparātā gan varēja redzēt astronautus baltos uzvalkos ar lielām nastām uz muguras. Tie lieliem, jocīgiem soļiem staigāja pa mēness virsu, dažādus akmeņus lasdami.

Ciešāk segā ietīnīs, Kārlītis, acīs nenolaidīs, vēroja un vēroja... Pēkšņi viņš juta, ka pats atrodas šaurā gaisskuģa kabīnē. Raķete, kas kā milzīgs dūmenis³ meta baltus tvaikus⁴, bija gatava ceļojumam uz mēnesi.

Pieci, četri, trīs, divi, viens...aizdedze ! - un milzīgā raķete, kā neredzamas rokas celta, pacēlās gaisā. Sākumā pavisam lēni, bet tad arvien ātrāk un ātrāk. Atskatoties uz zemi, bija redzama liela, dzeltena liesmu mēle un putekļu mākonis.



Drīz gaŗām paslidēja mākoņi. Jau pēc dažām minūtēm zeme izskatījās kā liela apaļa un raiba bumba. Tikai pēc krāsas vien varēja atšķirt kalnus no jurām. Ja to zemes daļu, kur atrodas Latvija, nesētu pelēki mākoņi, Kārlītis, droši vien, varētu to saskatīt.

Tagad viņš atrāvās no loga un ērtāk ierīkojās astronauta sēdeklī. Tā iesākās mazā puiša ceļojums uz mēnesi.



1. ieleja - grava
2. mošķi - biedēkļi, ļauni gari
3. dūmenis - skurstenis
4. tvaiks - garaiņi, karsta ūdens iztvaikojumi, suta

Kārlītim bija drusku savāda sajūta, jo valdīja pilnīgs klusums. Varēja dzirdēt tikai klusu dūkšanu, kas cēlās no dažādām ierīcēm. Debess telpa visapkārt bija piķa' melnumā. Zvaigznes spīdēja neparasti spoži.

Tāpat jocīgi bija, ka raķete, kas patiesībā lidoja milzīgā ātrumā, likās stāvam uz vietas. Tas bija tādēļ, ka tuvumā nebija neviena priekšmeta, pēc kā varētu noteikt tās ātrumu.

Tā lidojot, zeme kļuva arvien mazāka, bet mēness lielāks un lielāks. Nu jau pavisam skaidri varēja saredzēt mēness kalnus, ielejas un tuksnešus. Bija laiks iedarbināt otru motoru, kas ļautu raķetei lēni nosēsties uz mēness.

Pēc brīža, kad saceltie putekļi norima, Kārlītis baltā uzvalkā ar lielu nastu² uz muguras izkāpa ārā. Mugursomā bija metalla pudele ar skābekli elpošanai.

Izkāpis no kabīnes, Kārlītis juta, cik viegli tam cilājas kājas. Varēja arī staigāt gaŗākiem soļiem nekā uz zemes. Mēness virsa izskatījās pelēcīgi brūna. Pie katra soļa gaisā pacēlās mazs putekļu mākonītis. Kārlītim patika lēkāt un vērot pēdas aiz sevis. Viņš noliecās un pacēla dažus mēness akmentiņus. Nē, vairāk nekā te nebija, tikai akmeņainā, kailā mēness virsa. Drusku tālāk varēja redzēt palielu bedri un vēl tālāk tādus kā kalnus.

Pēkšņi Kārlītis jutās ļoti vientuļš. Ja nu viņš aiziet par tālu ? Ja nu pietrūkst skābekļa un viņš nekad vairs netiek no šejienes projām ?

Kārlītis apgriezās un steigšus devās atpakaļ. Raķetes durvis aiz viņa cieši noslēdzās. Iedarbinājis motoru, Kārlītis juta raķeti ātri paceļamies un attālināties no mēness.

Pēc divu dienu ceļojuma jau atkal bija saskatāmi zemes kalni, meži un jūras. Pa vienu kabīnes logu Kārlītis redzēja zilu ūdeni, pa otru - sarkanbaltu izplētņi. Tas kā liels putns šūpojās gaisā virs viņa.

Beidzot zēns juta, ka ir laimīgi nolaidies jūrā. Viņņi nu viņu šūpoja no vienas puses uz otru. Attaisījis acis, „jaunais astronauts” ieraudzīja māmiņu stāvam pie gultas.

„Celies nu, Kārlīt, ir rīts ! Nāc brokastīs !”

E. Lielgalvis

1. piķis - melna, lipīga viela

2. nasta - nesamais



Pūpoliņš

Maigāk vēl par kaķpēdiņu
Atnes pavasaŗa ziņu
Draugs ar samta kaŗociņu
Apaļš pūpoliņš.

Elza Œezbere

Pūpolu svētdiena

„Mostieties ! Mostieties !” vējš loka kārķļu zarus un rausta pūpolus aiz viņu brūnajām cepurītēm. „Mostieties !”

Bet pūpoli, aukstā vēja bīdamies, velk savas cepures tikai dziļāk uz acīm.

„Mostieties ! Mostieties !” saule ar siltu staru noglāsta pūpolu brūnās galviņas. Pūpoli, siltuma iedrošināti, viens pēc otra bīda cepurītes pakausī un ieskatās saules spožajās acīs.

Balta bērza zarā sēž strazds, dziedādams savu prieka dziesmu pavasarim. Zvirbulis ar gaŗu salmu knābī aizlido lizdu vīt. Uz kārķļa lokanā zara nolaižas zīlīte.

„Ak, pamodušies gan,” viņa priecājas. „Tad ta gulējāt ka gulējāt ! Nemaz nedomāju, ka laikā pamodīsities.”

„Kā laikā ?” pūpoli brīnās. „Katrs laiks labs, kad pamostas.”

„Nav vis,” zīlīte čivina. „Lieldienas nāk, pūpolu vajag,” un, žigla kā nākusi, viņa ir prom.

„Mēs Lieldienām vajadzīgi,” pūpoli priecājas, vērodami, kā divi puisēni pie - skrien pie kārķļu krūma.

„Māmiņ, te pūpoli balti un skaisti !” viņi sauc.

„Ir gan skaisti !” pienākusi saka māte.

Kārķļu zari nodreb, aso naŗa asmeni sajuzdami.

„Ko nu ar mums iesāks ?” zari trīc. Viņus ieliek zaļā māla krūzē, un visa istaba iemirdzas pūpolu baltumā.



Ir agrs rīts. Saules zelta maļiņa tikko skar tumšā meŗa galus. Māte izņem no krūzes pūpolu zarus un modina bērņus, tos pa jokam pērdama.

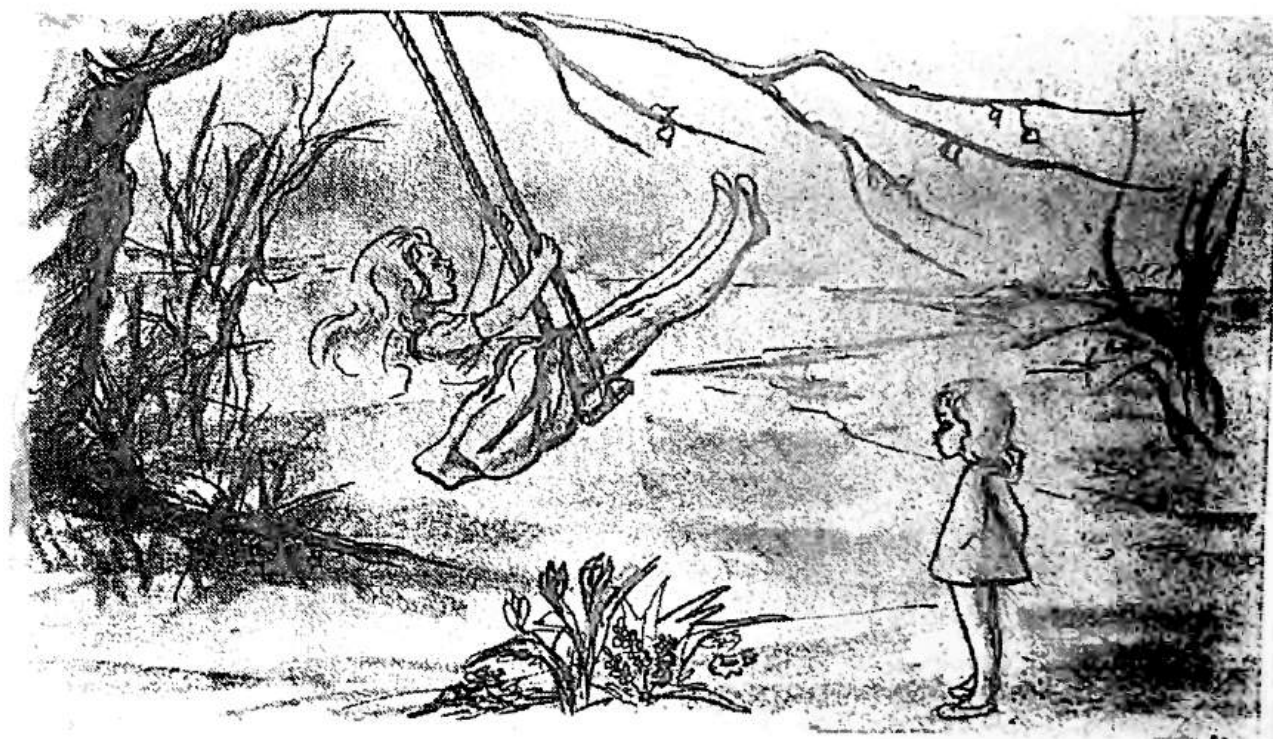


„Apaļš kā pūpols, apaļš kā pūpols ! Slimība ārā, veselība iekšā !” viņa smejas.

Bērni pamostas un ņem māmiņai zarus nost. Pūpolu svētdiena ! Kas šodien par dīvainu dienu ! Šodien drikst māmiņu un tēti pērt ar pūpoliem !

Kad pūpoli krūzē atpakaļ salikti, viņi gaišām acīm raugās apkārt un priecājas: „Lieldienas nāk !”

Biminita Grunde - "Saules un sala grāmata"



Liieldienas

Nāc nākdama, Liela diena,
Visi bērni tevi gaida,
Visi bērni tevi gaida,
Aiz vārtiem sasēduši.

Brāļi, brāļi, Liela diena,
Kur kārsim šūpulīti ?
Aiz upītes kalniņā
Div' sudraba ozoliņi.

Tautasdziesmas



Došu olu bāliņam
Par šūpoļu kārumiņu:
Man visticas dētin dēja,
Kladzināt kladzināja.

Tautasdziesma



Lielie brīnumi

Līdaku ģimene pārceļas dzīvot uz laukiem. Viņu bērni - Gaida, Indriķis un Anita - uz laukiem nekad nav bijuši. Viss tur jauns un neredzēts, arī rudā vistiņa, ko saimniece viņiem uzdāvina pirmajā dienā.



Kādu dienu, kad Rudīte - tā bērni bija iesaukuši savu rudo¹ vistiņu - bija izdējusi desmito oliņu, tā vairāk jaunu olu nedēja. Bērni uztraucās. Kā tas varēja būt! Viņi deva tai ēst un dzert, saucā visādos mīļos vārdos. Nekā! Vistiņa staigāja, spalvas sabozusi, un nemitīgi sauca: kluk, kluk, kluk!

„Bērni,” māte uzrunāja nemierīgi satraukto saimi, „Rudīte jums dāvājusi desmit olu. Vai gribat tās likt Lieldienu galdā?”

„Gribam, protams, gribam,” bērni atsaucās kā vienā mutē.

„Bet bērni, vai jums nebūtu lielāks prieks, ja no desmit oliņām izšķiltos desmit pūkainu cālišu? Tad mums būtu desmit jaunu vistiņu.”

„Ko?” bērnu mutes palika ieplestas kā pāršķeltas riekstu čaumaliņas. „Kā tas iespējams?”

„Ir iespējams. Jums tikai jādod oliņas Rudītei atpakaļ, lai perē.”

„Kas tas ir: perē?”

„Tas ir tā: Rudīte sildīs oliņas ar spārniem, līdz kādā jaukā dienā oliņas atdarīsies. No katras izlidīs mazs, dzeltens cālis.”

„Nu gan, māmiņ, tu mūs māni! Oliņas ir oliņas, un cāliši ir cāliši! Tu laikam gribi oliņas vest tirgū un pārdot? Tad mēs Lieldienās būsīm beša²!”

Gaidas lūpiņas raustījās raudās. Indriķis un Anita bija tā pārsteigti, ka no uztraukuma nespēja izteikt ne vārda.

„Bērni, es jūs nemānu. Uz Lieldienām Rudīte jums dāvās mazus cālišus, un tad būs vēl lielāks prieks. Nu, vai pievienojaties man?”

Smagām un šaubu pilnām sirdīm bērni pamāja ar galvām.

Tās bija gažas un grūtas dienas. Rudīte sēdēja uz grozā ielikām olām. Tikai retu reizi viņa pameta grozu, steigā kaut ko ieēda, iedzēra un steidzās atkal atpakaļ. Kamēr Rudīte bija no olām projām, bērni zagās pie groza un lūkojās, vai ir kādas pārmaiņas notikušas. Nekā, olas kā bijušas, tā bija.



1. ruds - sarkanbrūns

2. būsīm beša - būsīm tukšā

Saule laukos kausēja sniegu. Grāvjos čaloja ūdeņi. Zāle dīga, un koku stumbros strāvoja sulas. Lieldienu sestdienā Indriķis ieraudzīja pie bērza saknēm spulgojam' kaut ko zilu. Puķe !

„Gaida, Anit, es atradu puķi !”

„Nesisim mājās, rādīsim māmiņai !”

„Puķe,” pie sevis runāja Indriķis. „Vakar vēl nebija, bet šodien jau zied. Paklau, vai tikai ar cālīšiem nebūs tāpat ? Šodien vēl nav, bet rītu jau būs ? Kā jūs domājat ?”

„Varbūt būs,” Gaida grozīja galvu. „Māmiņa taču mūs nemānīs.”

Vakarā, gulēt ejot, bērni nolika trauciņā ielikto vizbulīti² uz krēsla starp gultiņām.

No rīta saules stars pakutināja bērnu plakstus. Acis atvērās kā mirdzoši logi.



Liieldienas !

„Labrīt, bērni,” smaidīdama sveicināja māte. „Vai zināt, kas Rudītei grozā?”

Kā trīs kamoli bērni izripoja no gultiņām. Vai tiešām bija notikuši lielle brīnumi !

„Kur viņi ir ?”

Māte norādīja uz istabas kaktu, kur tā bija nolikusi Rudīti ar visu grozu.

Rudīte grozīja galvu un klusi teica: kluk, kluk, kluk ! No spārnu apakšas lūkojās dzeltenas galviņas kā pieneņu ziedi. Māte paņēma vītiņu rokās. Bērni ieraudzīja pilnu grozu pūkainu cālišu. Tiem bija melnas actiņas un sārtas kājiņas. Viņi bija tik mazi un mīksti kā saveltas vates piciņas.

Bērniem elpa aizrāvās neredzētā brīnuma priekšā.

„Labrīt, bērni ! Priecīgas Liieldienas !” Durvīs parādījās saimniece ar olu trauku rokās. „Dzirdēju jau par jūsu lielo cāļu saimi. Šīs olas lieciet katlā un krāsojiet pēc savas gaumes - sīpolu mizās, siena¹ gružos⁴ vai krāsainās lupatiņās. Pēcpusdienā lūdziet tēvu, lai likā bērza zaros uzkaņ šūpoles. Iešūpojiet dūšīgi pirmās Liieldienas laukos !”

Rūta Skujiņa - “Saulainie gadi.”

1. spulgot - spīdēt
2. vizbulīte - sīka, zila pavasaņa puķīte
3. siens - nopļauta, izkaltēta zāle
4. siena gruži - siena smalkumi, pabiras

Mīklas

39. *Cērt ledu - uzcērt sudrabu,
cērt sudrabu - uzcērt zeltu.*
40. *Apaļa mājiņa, ne logu, ne durvju,
bet dzīvotājs iekšā.*
41. *Taisni trīs nedēļas,
naksniņas un dieniņas
savā mājā gulēju,
pēdīgi to saplēsu
un pie mātes aizskrēju.*

Jānītis un nazītis

Reiz dzīvoja māmiņa. Tai bija dēliņš Jānītis, kaķītis Incītis un niķupolis' nazītis. Kādi šim nazītim niķi, to tūlīt dzirdēsit.

Jaukā pavasaļa dienā māmiņa lāpa zeķes. Incītis murrā uz palodzes. Dēliņš Jānītis vārtās pa gultu, nazītis atstiepies turpat uz galdiņa. Jānītim sagribas ēst.

„Māmiņ, dod maizīti !”

„Labi,” māmiņa atbild. ”Došu maizīti, bet tu tikmēr izej pagalmā, paskaties, vai vistiņas ņekāsās dārzā pa dobēm. Ja kasās, izdzen laukā, aiztaisi vārtiņus ciet !”

Jānītim liekas liels gabals līdz durvīm. Kas to var noiet ! Paiet, paiet, nāk atpakaļ:

„Piekusu, māmiņ ! Dod maizīti, vistiņu neredzēju !”

„Nazītim slinkuma kaite piemetusies, dēliņ,” māmiņa atbild. „Vēl nav līdz maizes klaipam² nogājis. Aiztec nu vēlreiz, paskaties vistiņas, tikmēr viņam tie niķi varbūt pāries.”

Tavu slinku nazīti ! Jānītis aiziet līdz durvīm, attaisa vaļā, iziet ārā. Vistiņu pie durvīm nav. Nāks atpakaļ.

„Māmiņ, vistiņu neredzēju, dod maizīti !”

„Nazītis slinks, dēliņ, vēl nav maizes riku³ nogriezis. Aiztec vēlreiz, varbūt viņam tie niķi pāries.”

Tavu slinku nazīti ! Jānītis izskrien laukā, apskrien ap māju, izdzen vistiņas no dobēm. Tad viņš aiztaisa dārza vārtiņus un rikšiem vien atpakaļ istabā.

Un ko tu neteiksi ! Tikmēr nazītis jau maizīti nogriezis, uzlicis virsū krējuma kārtu, biezu jo biezu.

Tavu čaklu nazīti ! Tavu gardu maizīti !

Nu, vai tagad tu zini, kādi niķi nazītim ?

Tautas pasaka

1. niķupolis nazītis - niķīgs nazītis
2. maizes klaips - maizes kukulis
3. maizes rika - maizes šķēle, riciens



Slinkum, slinkum, laid mani vaļā !

Slinkum, slinkum,
Laid mani vaļā:
Atnāks saimnieks,
Mūs abus kuls!
Tev sitīs -
Man sāpēs !

Tautasdziesma

I. kult - šeit pērt

Arņa draugi

Bija sestdienas pēcpusdiens. Arnim bija garlaicīgi. Tētis un māmiņa bija aizbraukuši iepirkties. Uz ielas neredzēja neviena bērna. Arnis nezināja, ko darīt. Lēnām viņš staigāja no istabas istabā.

Pēkšņi, iegājis virtuvē, viņš ievēroja izlietnē saliktos launaga! traukus. Ātri viņš pielēja izlietni ar siltu, ziepjainu ūdeni, traukus nomazgāja un nolika tos vietā. Tad sameklēja slotu un izslaucīja virtuves grīdu. Tad viņš izgāja ārā.

Aiz mājas dobītē auga māmiņas puķes. Dobe bija pieaugusi nezālēm. Arnis sameklēja nezāļu grozu un mazo lāpstiņu un metās ravēt. Nemaz nepagāja ilgi, kad dobītē starp kresēm un zvaniņiem jau rādījās melna, uzrušināta zeme. Arnis piegāja pie mājas sienas un atgriezta ūdens krānu. Zāles rasiņātājs sāka šķiest mirdzošas ūdens pīles uz zaļā mauriņa. Arnis iegāja atpakaļ istabā. Pie mājas durvīm piestājās kāds auto. Tur pārbrauca Arņa vecāki.



„Ai, kas tik skaisti uzkopa manu virtuvi ?” priecājās māmiņa, iegājusi iekšā.

„Mani desmit draugi,” sacīja Arnis.

„Un kas tik rūpīgi aplēja zālīti un izravēja dārzu ?” prasīja tētis.

„Mani desmit draugi,” teica Arnis un smaidīja.

„Kas tad īsti ir tie tavi desmit draugi ?” vaicāja tētis un māmiņa. Arnis pēkšņi vairs nevarēja novaldīt smieklus. „Nu taču šie !” viņš sauca un pacēla abas rokas. Nu bija jāsmeļ arī tētim un māmiņai. Arnis bija nejauši uzgājis lielu gudrību, ka ar desmit draugiem mājā cilvēkam nekad nav gaļaicīgi.

Erna Taube - "Mazputniņš."

1. launags-ēdienreize starp pusdienām un vakariņām .

Ai dzīvīte, ai dzīvīte

Ai dzīvīte, ai dzīvīte,
Pie dzīvītes vajadzēja:
Vieglu roku, vieglu kāju,
Laba, gudra padomiņa.

Acis darba izbijās,
Rokas darba nebijās,
Rokas darba nebijās,
Zinājās padarot.

Kas darbiņu nedarīja,
Tas staigāja raudādams;
Kas darbiņu padarīja,
Tas staigāja dziedādams.

Tautasdziesmas

1. nebīties - nebaidīties

Dāvana māmiņai

Kadiķu Pēteris kāda veikala logā ieraudzīja skaistu kastīti. Tā bija apaļa zeltīta kārbīņa, pārklāta ar sarkaniem un baltiem ziedīņiem. Malās bija ievērts zelta pavediens, pie kuŗa kārbīņu turēt un nest. Tā bija pati skaistākā kastīte, ko Pēteris jebkad bija redzējis.

„Tā būs laba, kur ielikt māmiņai Mātes dienas dāvanu,” Pēteris priecājās un pa virpuļdurvīm ieslīdēja veikalā. Kad viņš pēc minūtēm desmit atkal parādījās uz ielas, kastīte bija Pēterim padusē.

Bet nu gadījās nelaime, ko Pēteris nemaz nebija paredzējis. Kastīte, kur dāvanu ielikt, viņam tagad bija, bet nebija pašas dāvanas. Ko gan tik skaistā kastītē varēja likt ?

Puriņu Imants savai māmiņai dāvināšot mutautiņus! Kļaviņu Inta savam mammucim zeķes, bet Celmiņu Jancis - katlu.

„Mana māmiņa vienmēr rīkojas pa virtuvi. Vēl viens katls viņai patiks,” Jancis lepnī teica.

„Nujā,” domāja Pēteris, „bet es nemaz nezīnu, vai manai māmiņai mutautiņu vajag. Somiņā viņai parasti stāv papīra mutautiņi. Zeķes - kas tad nu zeķes par dāvanu ! Un katls manā kastītē nemaz neietu iekšā, pat ja es gribētu dāvināt katlu. Bez tam katls taču ir darba rīks, un man gribas atrast kaut ko tik skaistu, kas manai māmiņai darītu īstu prieku !”



Pēteris domāja un domāja, bet neko pietiekami labu nevarēja izdomāt. Dienas nāca un gāja. Klāt bija jau pati pēdējā diena pirms Mātes dienas. Pagalam nošļucis? Pēteris sēdēja uz savas mājas sliekšņa, kad durvis viņam aiz muguras atvērās un māmiņa iznāca dārzā.

Pēteņa plecu viegli noglaudījusi, viņa piegāja pie apaļās puķu dobes un, ceļos noņemusies, sāka rūpīgi rušināt zemi.

„Cik te viss ir skaists !” viņa uzsmaidīja Pēterim. „Gribētos to visu paņemt līdz arī istabā, vai ne ?”

„Un kādēļ gan ne ?” Pēterim pēkšņi iekrita prātā. „Kādēļ gan māmiņa nevar dabūt vismaz gabalu dārzā istabā ?”

Noklaudzēja mājas durvis, un Pēteņa uz sliekšņa vairs nebija.



1. mutautiņš - kabats lakatiņš, nēzdodziņš
2. nošļucis - šeit noskumis
3. rušināt - uzirdināt

Pēteris skriešus uzdrāzās savā istabā. Dāvināmā kastīte bija paslēpta pašā skapja dibenā. Vispirms tā bija jāpadara izturīga pret ūdeni. Brīdi padomājis, Pēteris noskrēja virtuvē un paņēra no plaukta plānas, caurspīdīgas plastikas sloksni. Kā putniņš lizdu, tik rūpīgi Pēteris izklāja savu kastīti.

Nu bija jāatrod piemērots puķu podiņš. Kastīti padusē zem vēja jakas paslēpis, Pēteris izlavījās uz garāžu, kur glabājās māla podi. Pirmais, ko Pēteris pacēla, bija kastītei par lielu, otrs par mazu. Pagāja labs brīdis, līdz atradās podiņš, kas kastītē derēja kā roka cimdiņā. Pēteris no prieka gandrīz vai iegavilējās.

Nu atlika vairs tikai parunāt ar Skanuļa kundzi. Viņai netālu no Kadiķiem bija pats krāšņākais puķu dārzs. Pēteris gribēja pret vienas pēcpusdienas darbu iemānīt puķu stādiņu vai sīpolu, ko iestādīt podiņā.

Bija jau gandrīz tumšs, kad Pēteris un Skanuļa kundze ar kabatas spuldzīti rokā likņāja gar dobēm, meklējami skaistāko puķi. Beidzot viņi izvēlējās sārtu tulpes pumpuriņu. To viņi rūpīgi izraka un iestādīja puķu podiņā. Pēc tam podiņu ielika Pēteņa kastītē.

„Pricīgu Mātes dienu, māmiņ ! Nāc paskaties, uz galda stāv tava vakardienas vēlēšanās !” Pēteris nākošajā rītā sauca, tiklīdz dzirdēja māmiņu mostamies. Māmiņa uzmeta plecos gaišo rīta mēteli un nāca uz virtuvi. Tur viņu gaidīja Pēteris un tētis. Uz galda bija uzlikti trauki, un kafijas kannā meta smaržīgus burbuļus. Pašā galda vidū stāvēja sarkani zeltainā kastīte ar tikko pavērušos tulpes pumpuriņu.

„Mans dārza gabaliņš istabā !” māmiņa klusi sacīja un smaidīja tik laimīgi, ka Pēteris no prieka īsti nezināja, ko darīt.

„Tad nu nāc brokastīs,” viņš teica un arī smaidīja tā, ka mute sniedzās no vienas auss līdz otrai. „Citādi atdzisis tētes ceptās olas !”

Erna Taube - "Mazputniņš."

1. plastikas (vai papīra) sloksne - plastikas (vai papīra) lapa
2. izlavīties - slepus iziet
3. likņāties - locīties

Ģimenes dienā

Saulīt' silta, māmiņ' jauka,
Abas vienu labumiņu:
No saulītes silti rīti,
No māmiņas mīļi vārdi.

Ceļu krēslu vakarā,
Lai sēž mana māmuliņa:
Mātei kājas piekusušas,
Visu dienu tekājot.

Es savos bāliņos
Ilgas dusmas neturēju:
Vienu vārdu ļaunu teicu,
Otru labu atbildēju.

Dzīvosim mēs, māsiņas,
Kā tie ciema balodiši:
Vēl' man labu, es tev arī,
Tad būs mīļa dzīvošana.
Ko mēs abas dabūsim,
Kad mēs ļaunu vēlēsim ?

Tautasdziesmas

Dieva radība

Zils, zils maija svētdienas rīts. Tēvs ar māti ies uz Kaltiņiem'un ņems Anneli līdz.

Annele aiz prieka iet palēkdamās.

„Nenoskrienies nu tik daudz un nenokausējies'veltīgi. Ceļš garš. Vēlāk tēvam būs tevi vēl jāstiepj,” brīdina māte, kad Annele pa ceļmalām lēkā vienā lēkāšanā - te pie kaķpēdiņām, te pie bezdelīgactiņām, te pie gaiļpieša.³

Daudz puķu puķīšu Annele jau saplūkusi un noguldījuši ceļmalas grāvī: lai gaida, kad nāks atpakaļ. Tad viņa šepat ierīkos pļavas. Še vieta laba. Un pie pļavām būs mežs. Bet mežu uztaisīs tūlīt. Un Annele vaiga sviedros pūlas ap jaunu bērziņu, lauздama lokanos zarus un nevarēdama tos nolauzt.



Tēvs paliek norādams stāvot:

„Vai bērniņ, ko nu tu dari? Tu saplūc tik daudz puķīšu un novītušas tās nomet. Nu tu vēl bērziņam nedod miera. Kā viņš stāvēs ar aplauztiem zariem kā kroplītis'bez rokām? Padomā, ka viņš arī ir Dieva bērns tāpat kā tu. Dzīva radībiņa, kuŗai tāpat sāp kā tev.”

Annele nobīstas. Pietvīkušām vaininieces acīm viņa skatās tēvā: „Bērziņam sāp ? Puķītēm sāp ? Tāpat kā tev ?” viņa brīnās.

„Nujā,” tēvs turpina, „nelauz vis. Nekad pa jokam nenieko kociņus. Lai viņi aug, lai priecājas Dieva saulītē.”

Labu laiku Annele iet domīga. Tur sauc spilgta puķe, zaļš zars, bet viņa sevi brīdina:

„Dieva radībiņa. Tāds pats Dieva bērns kā tu. Sāp. Nelauz vis !”

Anna Brigadere - "Dievs, daba, darbs."

1. Kaltiņi - lauku māju nosaukums
2. nenokausējies - nepiekūsti
3. kaķpēdiņa, bezdelīgactiņa, gailpiesis - pavasaļa puķes
4. kroplis - kāds ar bojātiem locekļiem

Es izgāju zaļu birzi

Es izgāju zaļu birzi,
Ne lapiņas nenorāvu;
Vējš norāva vienu lapu,
Saulīt' gauži noraudāja.

Neviens putniņš tā nedzied,
Kā kūkoja dzeguzīte;
Neviens mani tā nemil,
Kā mīl tēvs, māmuliņa.

Tautas dziesmas

Salauztā kāja

Ausma izgāja dārzā un ieraudzīja pie krūma nokritušu pelēku kamoliņu. „Jāpaceļ,” viņa domāja, „būs vecmāmiņai izkritis no groziņa.”

Kad meitene izstiepa roku, kamoliņš pakustējās. Ausma dzirdēja arī žēlu čiepstēšanu. Kamols patiesībā bija putniņš ! Mazs, pelēks un izpūris.

Viņš lēca projām pa taciņu. Ausma redzēja, ka putniņš kliboja. Viņa paņēma mazo pūkainīti saujās.



„Kas ar tevi noticis ?” viņa vaicāja.

Putniņš čiepstēja: „Čiep - vai - vai ! Čiep - vai - vai !” Ausma nesa putniņu uz istabu.

„Māmiņ, skaties, ko es atradu zem krūma ! Man liekas, viņam ir kājiņa pušu !”

Māte aptaustīja putniņa kājas.

„Jā, viena ir salauzta,” viņa teica. „Bet mēs varēsim to varbūt sadziedēt.”

Māte paņēma zobu bakstāmos kociņus un mīkstu dziju. Ausma turēja putniņu, un viņai bija jāraud, kad tas tik žēli čiepstēja. Māte nolika kociņus abās pusēs lauztajai kājiņai un aptina ar dziju.

„Viņš vēl ir jauns. Jaunam kauli ātri sadzīst,” viņa teica.

Nu Ausmai bija savs putniņš ko kopt. Viņš droši atspērās uz kociņiem un ātri pierada pie savas kopējas.

Brālītis putniņu iesauca par Klibiķīti.

Kādā dienā māte sacīja, ka putniņa kāja nu esot sadzījusī. Viņa noņēma kociņus, un patiesi - putniņš skrēja bez klibošanas.

Visu vasaru viņš pavadīja kopā ar Ausmu. Bet uz rudens pusi viņš sāka pazust uz kādām dienām.

Tad viņš vairs neatlaidās atpakaļ. Māmiņa teica, ka putniņš nu ir aizgājis dzīvot putnu dzīvi.

Ausmai gan bija žēl sava drauga Klibiķīša. Tomēr viņa neraudāja, jo putniņš bija vesels.

Irma Grebzde

Jāņu dziesmas

Visu gadu dziesmas krāju,
Jāņu dienu gaidīdama;
Nu atnāca Jāņu diena,
Nu dziesmiņas jāizdzied.

Viju Jāņu vakarā
Dārza puķu vainadziņu:
No rozēm, magonēm,
Dzeltenām kliņģerēm.

Labvakar, Jāņu māte,
Vai gaidīji Jāņu bērnus ?
Jāņu bērni atnesuši
Trejdeviņas Jāņu zāles.

Sit, Jānīti, vaŗa bungas
Vārtu staba galiņā,
Lai sanāca Jāņu bērni
No maliņu maliņām.

Visas bija Jāņu zāles,
Ko plūc Jāņu vakarā;
Visi bija Jāņu bērni,
Kas atnāca līgodami.

Jāņu māte sieru sēja
Deviņiem stūrīšiem:
Šim stūrītis, tam stūrītis,
Man pats siera viducītis.

Lai paldies, kam paldies,
Jānīšam, tam paldies,
Tas mums deva ēsti, dzerti,
Lai raŗeni padziedam.

Tautasdziesmas

Līgotāji

Jauka vasaras diena. Ūsiņš pieglauž vaigu pie māmiņas rokas un milīgi jautā:

„Māmiņ, vai drīz brauksim uz peldētavu ?”

„Šodien nebrauksim. Nevaļa...” māmiņa paskaidro. „Rauši jācep. Jāņu siers jāsiens. Mūsu draugi Svārdes nesēni pie Kalnezera nopirkuši vasarnīcu. Esot ļoti skaistā vietā. Šogad tur līgošot un Jāņus svinēšot. Mēs esam ielūgti.”

„Vai arī es esmu ielūgts ?” Ūsiņš cieši noprasa.

„Jā !”

„Un māsa ?”

„Arī māsa. Tur būs visi kopā: veci, jauni, lieli un mazi. Dziedāsim, līgosim, dejosim. Kalnezera krastā esot daudz ozolu. Varēsim vīt ozollapu vainagus, kā tas Līgo vakarā pienākas. Kamēr meitas gādās puīšiem vainagus, puīši rūpēsies par Jāņuguni. Liekas, ka tādu tu vēl nebūsi redzējis: darvas mucīņa degs augsta staba galā.”

„Kāpēc uguns būs augstu ?” Ūsiņš grib zināt.

„Tāds seno laiku paradums: lai arī tālie kaimiņi redz uguni, lai nāk līgot. Un vakara krēslā uguns gaisā jauki izskatās. To tu pats drīz redzēsi. Tagad ej māšai laiku pakavēt. Man jāķeršas pie raušiem un siera.”

Anita gaida. Anitai gribas bumbu svaidīt, bet Ūsiņš uz bumbu pat nepaskatās.

„Mācīsimies līgot !” tas aicina māsu. „Rītvakar pie Kalnezera būs veci un jauni. Un visi līgos ! Vai tu zini, kā jālīgo ?”

„Nē !” Anita purina galvu. Ne redzējusi, ne dzirdējusi.

„Es pamācīšu. Nāc !” Ūsiņš sniedz māšai roku. „Soļosim blakus. Es liekšos uz tavu pusi un atkal atpakaļ. Tu dari tāpat. Tāda ir līgošana. Ļoti viegla: uz labo pusi, uz kreiso pusi - līgo, līgo. Un mums jāprot arī dziedāt. Es tūliņ pajautāšu māmiņai, kāda dziesma jāmācās !” puika aizdipā uz virtuvi.



Pēc brīža Ūsiņš atgriežas lēkādams. Priecīgs. Līgošanai dziesmiņa zināma:

Paldies saku māmiņai,
Ka Jānīti vārdu lika:
Kad atnāca Jāņu diena,
Visi Jāni daudzinaja.



Ūsiņš tūliņ to māca Anitai. Runāšana labi veicas. Iegaumēt var ātri.

„Tagad dziedī !” Anita mudina brāli.

„Dziesma man neskan,” Ūsiņš atzīstas. „Varbūt tā skanēs, ja vainags būs galvā. Lūdzu, nopin man vainagu !”

„Es nemāku...”

„Tev jāiemācās !” Ūsiņš uzstāj. „Māmiņa teica, ka meitas pinot pušiem vainagus. Es esmu puisis, tu esi meita. Tev vainags jāgādā ! Tepat pie sētas ir koki un lapas.”

„Bet es esmu maziņa. Es nevaru lapas dabūt,” Anitai jau asaras acīs.

Ūsiņš pār plecu paskatās uz māsu un ģurd:

„J-jā...Maza gan... Tāda knīpa nevar koka zarus aizsniegt. Bet vainags jādabū! Ja kāds grib līgot, tad vainags jāliek galvā. Tā māmiņa teica. Un mēs esam ielūgti! Nu - gan mēs kaut ko izdomāsim, iz-do-mā-sim...sim...sim... sim...” puika laiž acis apkārt. Tās apstājas pie puķu dobes.

„Par vainagu nebēdā!” Ūsiņš priecīgi iesaucas. „Skaties, Anit! Māmiņas puķuzirņi ir gaŗi. Ja tādus aptin ap galvu, tad vainags gatavs. Un viegli aizsniegt! Ņemšu divus sev, divus tev,” tā puika domā, tā runā. Bet pirksti puķuzirņus neskaita. Pirksti rauj! Un pirkstos gadās ne tikai divi vien! Un jo vairāk puķuzirņu, jo vainags kuplāks. Prieks Ūsiņam, prieks Anitai. Aiz prieka gribas dziedāt.

Bet kā dziedāšana sākusies, tā māmiņa paveŗ logu un aicina launagā. Uzmanīgāk paskatījusies, tā brīnās:

„Ei - dziedātāji! Kur tik varenus vainagus dabūjāt? Un kāpēc, Ūsiņ, tu klibo? Anita tāpat!”

„Mēs...mēs neklibojam... Mēs... līgojamies...” Ūsiņš stostīgi atbild. Par vainagiem tas klusē. Priecīgo līgotāju nu māc aizdomas, ka vainagu dēļ var nepatikšanas gadīties.

Jānis Širmanis

Sakāmvārdi

*Kāmēr dzīvo , tikmēr mācies.
Kas pirmais maisā , tas pēdējais no maisa ārā.
Kur maize bez garozas , gaļa bez kauliem?
Kad maize un sāls , tad vaigs nav bāls .
Kas māķ , tam nāķ.
Meliem īsas kājas,
drīz var panāķt.
Kad muļķi runā ,
tad gudrie stāv klusu.
Izvelc suni no ūdens ,
viņš tev iekož rokā.*

Miklu atminējumi

- | | |
|-------------------------|---------------------------------|
| 1. <i>Burkāns</i> | 22. <i>Štiprs vējš</i> |
| 2. <i>Kāposts</i> | 23. <i>Gads, mēneši, dienas</i> |
| 3. <i>Kartupelis</i> | 24. <i>Gads</i> |
| 3. <i>Sīpols</i> | 25. <i>Gadalaiki</i> |
| 5. <i>Melnais rutks</i> | 26. <i>Vasara un ziema</i> |
| 6. <i>Zirņi pākstī</i> | 27. <i>Rudens un pavasaris</i> |
| 7. <i>Koks</i> | 28. <i>Kalendārs</i> |
| 8. <i>Lapu koks</i> | 29. <i>Grāmata</i> |
| 9. <i>Skuju koks</i> | 30. <i>Zīmulis</i> |
| 10. <i>Kaķis</i> | 31. <i>Zobi mutē</i> |
| 11. <i>Suns</i> | 32. <i>Mēle un zobi</i> |
| 12. <i>Klēts</i> | 33. <i>Kokle</i> |
| 13. <i>Lietus</i> | 34. <i>Lietus</i> |
| 14. <i>Tīkls</i> | 35. <i>Varavīksne</i> |
| 15. <i>Tīkls</i> | 36. <i>Saule</i> |
| 16. <i>Ceļš</i> | 37. <i>Saules stari.</i> |
| 17. <i>Tilts</i> | 38. <i>Lietus mākonis</i> |
| 18. <i>Uguns</i> | 39. <i>Ola</i> |
| 19. <i>Ledus</i> | 40. <i>Cālis olā</i> |
| 20. <i>Leduspuķes</i> | 41. <i>Cālis</i> |
| 21. <i>Lāsteka</i> | |

Pēcvārdi

Ļoti cienījamie skolotāji un vecāki !

Šo grāmatu sastādot, vadījos no trim galvenajiem principiem: 1) dot bērniem interesantu un saprotamu lasāmvielu, kas viņus pamudinātu iemīļot un lasīt latviešu grāmatas vispār, 2) paplašināt ikdienas sarunās lietojamo vārdu krājumu, 3) pēc iespējas sniegt vērtības, kas audzina un reizē ievada arī latviskajā pasaulē.

Sirsnīgs paldies visiem autoriem, kas atļāvuši grāmatā ievietot savus darbus, tos saīsināt un piemērot mācības grāmatas vajadzībām.

Tādi saīsinājumi ir: Jāņa Širmaņa Dārza karalis un Jānīša skolas soma, Irēnes Kalniņas Ugunsgrēks, Biminitas Grundes Varavīksne un Pūpolu svētdiena, Ernas Taubes Dāvana māmiņai.

Tāpat saīsināts ir Rūtas Skujiņas stāsts Lielie brīnumi. Saīsināti fragmenti ir Annas Brigaderes Ķekatas un Dieva radība, kā arī Valda Slidošana.

Puse visas lasāmvielas ir sarakstīta tieši šai grāmatai. Par to sevišķs paldies H. Lielgalvei - Darbos vai nedarbos ; Irmāi Grebzdei - Ziemsvētku ceļojums, Pie zobārsta, Salauztā kāja; Almai Rasai - Priedīte un eglīte; Jānim Širmanim - Dziedātājs, Līgotāji; E. Lielgalvim - Astronauts Kārlītis.

Visi mani tēlojumi, izņemot pašu pirmo pasaku, arī ir sarakstīti tieši šai grāmatai un tikai tāpēc, ka par šiem tematiem nekur citur nevarēju atrast piemērotu vielu.

Liels paldies ilustratorei Lailai Rāvai, tāpat visiem citiem, kas palīdzējuši šīs grāmatas tapšanā.

S a t u r s

	Lappuse
Izejot	5
Dieviņš man palīdzēja	6
Tauriņš un sienāzis	7
Vasara un rudens	8
Dārza karalis	9
Mīklas	10
Viesībās	12
Mīklas	
Sakāmvārdi	
Kā kokiem izgāja	13
Meitenīte rudenī	14
Dabaš pētnieki	15
Vāverīte, kuplastīte	17
Lauku pele un māju pele	18
Pele brauc, rati čīkst	19
Klausī, ko māte saka	20
Kāpēc plekstei šķība mute	22
Ai zaļā līdaciņa	23
Kastanītis rudenī	24
Vecāku padoms	
Mīklas	
Halovīns un ķekatas	25
Ķekatas	26
Ķekatu dziesms	28
Mārtiņi	29
Mīklas	31
Latvijas himna	32
Trīs zvaigznes	33
18. novembrī	33
Varoņiem	35
Tēvzemes mīlestība	35
Steidzies, bet lēnām !	36
Mīklas	
Sakāmvārdi	37
Darbos vai nedarbos ?	37
Uguntiņa, stipra sieva	39
Ugunsgrēks !	40
Bērnu ziemas dziesmiņa	41
Slidošana	43
Pavisam vienkārši	44
Ziemsvētkus gaidot	40
Ziemsvētku ceļojums	41
Rīgas tilti	48
ziemsvētkos	49
Priedīte un eglīte	50
Ko nesīs jaunais gads ?	53
Jāniša skolas soma	54
Grāmata	57
Mīklas	57
Mārīte teatrī	58
Ludis Bērziņš	5
Tautasdziesmas	6
Lilija Blūma	7
Tautasdziesmas	8
Jānis Širmanis	9
Elvīra Leja	12
Tautas teika	13
Jānis Rainis	14
Lilija Blūma	15
Tautasdziesma	17
Tautas pasaka	18
Tautasdziesmas	19
Tautas pasaka	20
Tautas pasaka	22
Tautasdziesmas	23
Herberts Dorbe	24
Tautasdziesmas	
Anna Brigadere	26
Tautasdziesmas	28
Lilija Blūma	29
Kārlis Baumanis	32
Jānis Rainis	33
Lilija Blūma	33
Ludis Bērziņš	35
Tautasdziesmas	35
Lilija Blūma	36
H. Lielgalve	37
Tautasdziesma	39
Irēne Kalniņa	40
Vilis Plūdonis	41
Valdis	43
Kārlis Ulmanis	44
Arturs Kaugars	40
Irma Grebzde	41
Nikolajs Kalniņš	48
Tautasdziesmas	49
Alma Rasa	50
Jānis Rainis	53
Jānis Širmanis	54
Jānis Rainis	57
Lilija Blūma	58

Bēdīgais krokodils	Valda Dreimane	61
Līsti, listi, lietutiņ !	Tautasdziesmas	
Miklas		
Pie zobārsta	Irma Grebzde	62
Miklas		
Zaķišu pirtiņa	Vilis Plūdonis	64
Kokle. Koklētājs	Tautas pasaka	65
Es bij liela dziedātāja	Tautasdziesma	66
Mikla		
Dziedātājs	Jānis Širmanis	67
Vālodzīte, gudra sieva	Tautasdziesmas	68
Kā balodis mācijās lizdu taisīt	Tautas pasaka	69
Mazais spītnieks	Jānis Rainis	70
Varavīksne	Biminita Grunde	71
Miklas		72
Pēcis un ziēpju burbulis	Vilis Plūdonis	73
Astronauts Kārlītis	E. Lielgalvis	75
Pūpoliņš	Elza Kezberē	78
Pūpolu svētdiena	Biminita Grunde	79
Liieldienas	Tautasdziesmas	81
Lielie brīnumi	Ruta Skujiņa	83
Miklas		85
Jānītis un nazītis	Tautas pasaka	86
Slinkum, slinkum, laid mani vaļā	Tautasdziesmas	87
Arņa draugi	Erna Taube	88
Ai dzīvīte, ai dzīvīte	Tautasdziesmas	89
Dāvana māmiņai	Erna Taube	90
Ģimenes dienā	Tautasdziesmas	92
Dieva radība	Anna Brigadere	93
Es izgāju zaļu birzi	Tautasdziesmas	94
Salauztā kāja	Irma Grebzde	95
Jāņu dziesmas	Tautasdziesmas	97
Līgotāji	Jānis Širmanis	98
Sakāmvārdi		100
Miklu atminējumi		101
Pēcvārdi		102
Saturs		103

